

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Кафедра дошкільної освіти

ТЕМА РОБОТИ

**Підготовка майбутніх вихователів до формування фінансової грамотності
дітей дошкільного віку**

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Спеціальність 012 «Дошкільна освіта»

Чернявська Анастасія Ігорівна

ДОМ-1-24-1.4з

Науковий керівник:

Голота Наталія Миколаївна, кандидат

педагогічних наук, доцент кафедри

дошкільної освіти

Допущено до захисту

Протокол №_____ від _____

Завідувач кафедри

КИЇВ – 2025 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	8
1.1. Сутність та специфіка формування фінансової грамотності у дошкільному віці	8
1.2. Аналіз вітчизняних і зарубіжних підходів до формування фінансової грамотності дітей дошкільного віку.....	15
1.3. Аналіз педагогічних та психологічних досліджень в контексті професійної підготовки вихователів до формування фінансової грамотності дітей старшого дошкільного віку	25
РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗДО.....	35
2.1. Вивчення стану готовності майбутніх вихователів до формування фінансової грамотності дітей в освітньому процесі ЗДО	35
2.2. Обґрунтування та реалізація педагогічних умов підготовки вихователів до формування фінансової грамотності дітей старшого дошкільного віку в освітньому процесі ЗДО	47
2.3. Аналіз результатів проведеного дослідження.....	56
ВИСНОВКИ	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	68
ДОДАТКИ	74

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасному суспільстві, яке характеризується високим рівнем економічної нестабільності та стрімким розвитком ринкових відносин, формування фінансової грамотності особистості, починаючи з раннього віку, набуває особливої значущості. Соціально-економічні кризи, інфляційні процеси, цифровізація фінансових послуг актуалізують потребу у підготовці громадян, здатних приймати обґрунтовані фінансові рішення. За даними Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), лише 56% дорослого населення у світі володіють базовими фінансовими знаннями, що негативно впливає на економічну стабільність як окремих домогосподарств, так і держав загалом. Низка науковців (А. Лавренюк, В. Лавренюк, Т. Кизими, Л. Примостка та інші) стверджують, що відсутність елементарних фінансових знань і навичок обмежує можливості громадян до прийняття правильних рішень для забезпечення своєї економічної незалежності. У міжнародній практиці дефініцію “фінансова грамотність” трактують як здатність фізичних осіб управляти своїми фінансами та приймати ефективні короткострокові та довгострокові фінансові рішення (інвестиції, заощадження тощо), вибудовувати власні концепції буття, забезпечуючи фінансову стабільність. Таким чином, фінансова грамотність зарубіжними науковцями трактується як основна навичка, необхідна споживачам у все більш складному та динамічному фінансовому просторі.

Дослідження науковців дозволило нам стверджувати, що саме фінансова грамотність населення впливає загалом на економічний розвиток країни, а саме: людський капітал (зважені рішення щодо освіти, кар'єри, інвестицій; продуктивність праці тощо).

Низка робіт українських та зарубіжних дослідників присвячена проблемі фінансового виховання та формування фінансової грамотності дітей дошкільного віку. Зокрема у вітчизняній науці значний внесок у розроблення теоретичних і

методичних засад фінансового виховання зробили А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Грама, К. Крутій, Л. Лохвицька, Т. Михайліченко, А. Сазонова, О. Сас, Л. Сірик, які досліджували формування економічних уявлень, розвиток економічної культури та початкові фінансові компетентності дітей. Питання професійної підготовки вихователів висвітлено у працях Г. Беленької, О. Рейпольської, Т. Кравчинської, Л. Пісоцької, що підкреслює актуальність дослідження рівня готовності майбутніх фахівців.

Зарубіжний досвід представлений дослідженнями А. Аткінсон, F. Messy, які розробляли стандарти фінансової грамотності ОЕСР; експериментальними роботами M. Batty, J. Collins, E. Odders-White, що доводять важливість раннього фінансового навчання; а також аналітичними працями А. Lusardi та О. Mitchell, які розкривають формування критичного ставлення до фінансових рішень у дітей та молоді.

В Україні проблема формування фінансової грамотності набула особливої актуальності в умовах економічних викликів, пов'язаних з військовими діями, інфляційними процесами та необхідністю економічного відновлення країни. Національний банк України та Міністерство освіти і науки України активно впроваджують програми фінансової освіти, проте їх реалізація в дошкільній освіті залишається недостатньо розробленою. Результати моніторингу фінансової грамотності населення України (2021) свідчать, що лише 40% громадян демонструють достатній рівень фінансових знань, що значно нижче за європейські стандарти.

У зв'язку з цим постає потреба у підготовці майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до впровадження елементів фінансової грамотності в освітньому процесі ЗДО. Проте у сучасній практиці дошкільної освіти спостерігається недостатній рівень готовності педагогів до такої діяльності, що зумовлює актуальність наукового обґрунтування педагогічних умов ефективної професійної

підготовки майбутніх вихователів до реалізації завдань фінансового виховання в умовах дошкільної освіти.

Проблему професійної підготовки майбутніх вихователів до економічного та фінансового виховання дітей дошкільного віку досліджували низка українських науковців. Зокрема, Г. Беленька теоретично обґрунтовує сутність та структуру готовності майбутніх вихователів до виховання дітей дошкільного віку в освітньому процесі закладу вищої освіти, а також визначає педагогічні умови її ефективного формування у процесі фахової підготовки.; Н. Грама висвітлює особливості та специфіку розвитку економічних уявлень дітей старшого дошкільного виховання та методику економічного виховання в освітньому процесі закладу дошкільної освіти; К. Крутій розглядає економічну соціалізацію дітей дошкільного віку та шляхи її реалізації в освітньому процесі; Л. Лохвицька досліджує зміст і механізми формування фінансової грамотності дітей дошкільного та молодшого шкільного віку; Т. Михайліченко обґрунтовує методичні засади формування основ фінансової грамотності у здобувачів дошкільної освіти; Т. Кравчинська аналізує структуру фінансової компетентності майбутніх вихователів та шляхи її формування у процесі професійної підготовки; Л. Пісоцька висвітлює питання фінансової підготовки педагогічних працівників у закладах вищої освіти, акцентуючи увагу на формуванні їхньої готовності до реалізації змісту фінансової освіти. Наукові напрацювання цих дослідників підтверджують актуальність проблеми та підкреслюють необхідність удосконалення системи підготовки майбутніх вихователів до впровадження фінансової грамотності в умовах закладу дошкільної освіти.

Водночас аналіз наукових джерел засвідчує, що проблема визначення та експериментальної перевірки педагогічних умов підготовки майбутніх вихователів до формування фінансової грамотності дітей старшого дошкільного віку залишається недостатньо дослідженою, що зумовлює актуальність даного дослідження.

Об'єкт дослідження – підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до формування фінансової грамотності дітей старшого дошкільного віку в освітньому процесі ЗДО.

Предмет дослідження – педагогічні умови підготовки майбутніх вихователів до формування фінансової грамотності дітей старшого дошкільного віку в освітньому процесі ЗДО.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити ефективність педагогічних умов підготовки майбутніх вихователів до формування фінансової грамотності дітей старшого дошкільного віку в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

Завдання дослідження:

1. Схарактеризувати сутність та специфіку формування фінансової грамотності стосовно дітей дошкільного віку.
2. З'ясувати стан дослідження означеної проблеми в теорії та практиці освіти.
3. Визначити рівні готовності майбутніх вихователів до формування фінансової грамотності дітей старшого дошкільного віку.
4. Обґрунтувати педагогічні умови підготовки вихователів до формування фінансової грамотності дітей старшого дошкільного віку в освітньому процесі ЗДО.
5. Експериментально перевірити ефективність запропонованих педагогічних умов.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань використовувався комплекс взаємопов'язаних методів дослідження: теоретичні (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення наукових джерел з проблеми дослідження; систематизація та класифікація наукових даних); емпіричні (педагогічне спостереження, анкетування, тестування, бесіда, експертне оцінювання, педагогічний експеримент); статистичні (кількісний та якісний аналіз експериментальних даних, методи математичної статистики).

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (54 найменувань) та додатків. Загальний обсяг роботи становить 80 сторінок.

Апробація. Апробація результатів дослідження здійснювалася на I Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції “НАУКОВІ ІНСАЙТИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ: ВІД ПОШУКУ ДО ВТІЛЕННЯ” в Києві, 24 жовтня 2025 року; були опубліковані тези.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Сутність та специфіка формування фінансової грамотності у дошкільному віці

Ураховуючи виклики сучасного суспільства, фінансова грамотність громадян є важливою складовою свободи громадян та їх громадянської компетентності. Дослідження науковців свідчать, що початковим етапом формування фінансової грамотності людини мають бути перші роки життя. Наразі у вітчизняній системі дошкільної освіти засвоєння дітьми старшого дошкільного віку основ фінансової грамотності є невід'ємною складовою загального розвитку зростаючої особистості та її соціалізації в сучасному світі. Саме фінансова грамотність дозволяє людині не лише ефективно керувати рівнем свого фінансового благополуччя, але й сприяє економічній стабільності суспільства загалом.

Слід зазначити, що Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) визначає поняття “фінансова грамотність” як комплекс знань, вмінь, навичок, ставлення та поведінки людини, необхідних для ухвалення важливих фінансових рішень та для досягнення особистого фінансового добробуту. Національний банк України розробив бачення Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року та напрямів розвитку фінансової грамотності населення.

Одним із ключових напрямів для розвитку інвестиційного потенціалу України є підвищення рівня фінансової грамотності громадян. У глобальному контексті зростає увага до формування соціально активної та життєво компетентної

особистості, здатної ефективно використовувати доступні ресурси. В Україні необхідність підвищення фінансової грамотності стає все більш очевидною для підвищення відповідальності громадян, покращення фінансової стабільності та забезпечення їхньої незалежності. Важливість соціально-економічної освіти, включно з фінансовою, актуалізується вже на дошкільному етапі розвитку дитини [1, с. 25].

Фінансова освіта важлива для кожного віку. Для дітей вона є основою для розуміння цінності грошей, навчання планування бюджету і формування заощаджень. Ці знання необхідні для успішної адаптації в умовах динамічних економічних змін, що забезпечує більш свідоме ставлення до фінансових питань у майбутньому.

Згідно з дослідженням «Фінансова грамотність, фінансова інклюзія і фінансове благополуччя в Україні», проведеним за підтримки USAID у 2019 році, Україна демонструє один із найнижчих рівнів фінансової грамотності серед 30 країн, що брали участь в опитуванні Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Результати дослідження показали, що індекс фінансової грамотності України майже на рівні з Польщею, але значно нижче за інші країни, що свідчить про недостатні знання та практичні уміння українців щодо фінансових питань та їх ставлення до управління фінансами.

Дослідження USAID також свідчить, що загальний рівень фінансової грамотності в Україні становить 11,2 бала з 21 можливого. Це ставить Україну на нижні позиції серед країн, які брали участь в опитуванні ОЕСР у 2016 році. Така ситуація вказує на значний дефіцит як шкільної, так і родинної фінансової освіти, що є основною причиною низької фінансової обізнаності молоді. Молоді люди, які не отримують належної фінансової підготовки у сім'ї або в освітніх закладах, часто залишаються необізнаними в базових аспектах особистих фінансів [2, с. 81].

Результати досліджень вказують на необхідність активізації зусиль з підвищення фінансової грамотності на національному рівні, починаючи з

дошкільної освіти. Навчання дітей навичкам управління особистими фінансами має відбуватися з наймолодшого віку, щоб забезпечити більш свідоме і відповідальне ставлення до фінансів у дорослому житті [3, с. 1].

Важливість фінансової освіти також підкреслена у державних документах, зокрема в Законі України «Про освіту», де фінансова грамотність визначена як одна з ключових компетентностей сучасної людини. Ця компетентність охоплює здатність брати на себе відповідальність, ініціативність, вміння приймати рішення та організовувати свою діяльність для досягнення поставлених цілей. Фінансова грамотність також передбачає усвідомлення етичних цінностей, ефективну співпрацю та готовність до впровадження ініціатив і власних рішень підвищення рівня фінансової грамотності є важливим завданням для всіх вікових груп, починаючи з дошкільного віку. Впровадження програм фінансової освіти в освітні заклади, зокрема дошкільні установи, має стати невід'ємною частиною освітньої системи для забезпечення успішної адаптації дітей до сучасних економічних реалій.

Згідно з рекомендаціями Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР, 2005 р.) щодо початку фінансової освіти якомога раніше, включення фінансової освіти в програми для дітей дошкільного віку дає можливість їм здобути знання та навички для формування відповідальної фінансової поведінки на кожному етапі їхньої подальшої освіти. Це є важливим, оскільки батьки часто не мають достатньої підготовки для навчання дітей основам фінансової грамотності, через те, що низький рівень фінансової обізнаності є загальносвітовою проблемою. [4, с. 80].

Метою соціальної та фінансової освіти є навчання дітей критичному мисленню, усвідомленню своїх прав і обов'язків, фінансовій грамотності та навичкам, які допоможуть їм раціонально використовувати ресурси. Соціальна освіта також спрямована на виховання відповідального громадянина та розуміння соціальних питань. [5, с. 67].

У вітчизняних нормативних документах, зокрема в Державному стандарті дошкільної освіти та програмах, рекомендованих Міністерством освіти і науки України (МОН), визначені завдання соціальної і фінансової освіти, такі як:

- формування елементарних економічних знань у дітей від 3 до 6 років;
- навчання розумінню та цінуванню навколишнього предметного світу як результату людської праці;
- виховання таких якостей, як бережливість, раціональність, економність, працелюбність;

Активне реформування освітньої системи в сучасній Україні стимулювало педагогів і науковців до більш глибокого дослідження питань фінансового виховання та пошуку ефективних навчальних технологій.

Наукові дослідження переважно фокусуються на питаннях вивчення економічних понять побутово-господарської діяльності (О. Низковська, М. Ібрагімова, Н. Кривошея); формуванні нового економічного мислення (І. Прокопенко, А. Іванова); вихованні екологічної свідомості в контексті заощадливого ставлення до природи (Н. Корнєєва); розробці ефективних методик навчання дошкільнят (А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Грама, Г. Григоренко, В. Москаленко); а також формуванні фінансової грамотності дошкільнят і підготовці вихователів до економічного виховання (Р. Жадан, Н. Грама, Г. Григоренко, А. Сазонова). Дослідження охоплюють питання вдосконалення економічного виховання для різних вікових груп, і особлива увага приділяється відбору доступних економічних знань для дітей. Зокрема, науковці досліджують питання формування моральних якостей, таких як бережливість і заощадливість, через участь дітей у трудовій діяльності [6, с. 79].

У загальному розумінні фінансова грамотність охоплює ставлення людини до грошей, управління фінансами та планування майбутніх витрат. Під фінансовою грамотністю розуміють здатність людини раціонально керувати своїми фінансовими ресурсами, розуміти базові економічні та фінансові принципи,

зокрема заощадження, кредити, страхування, а також ухвалювати обґрунтовані рішення у сфері фінансів. Це передбачає планування бюджету, управління боргами, розуміння фінансових продуктів, а також знання про ризики та застосування цих знань у різних фінансових ситуаціях для досягнення фінансового добробуту як на індивідуальному рівні, так і на рівні суспільства [7, с. 8].

Фінансова грамотність вважається важливим чинником національного добробуту, оскільки вона допомагає людям уникати фінансових труднощів і покращувати свій рівень життя. Національний банк України розглядає фінансову грамотність як один із ключових інструментів створення фінансово стабільного суспільства, де люди здатні самостійно забезпечити фінансову безпеку своєї сім'ї та інвестувати в майбутнє.

В Україні затверджено Національну стратегію розвитку фінансової грамотності до 2030 року (рішенням Правління Національного банку України від 12 квітня 2024 року № 119-рш.), що сприятиме підвищенню фінансової обізнаності населення, зростанню впевненості під час ухвалення фінансових рішень за будь-яких умов і формуванню раціональної фінансової поведінки, зокрема через ефективне використання фінансових послуг. Розроблення цієї стратегії базувалося на найкращих міжнародних практиках, зокрема рекомендаціях Ради Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) щодо фінансової грамотності та методологічних настановах Міжнародної мережі фінансової освіти, учасником якої є Україна. [8, с. 121].

Одним із ключових завдань стратегії є розбудова екосистеми фінансової грамотності в Україні. Впровадження цієї стратегії дозволить об'єднати зусилля багатьох учасників процесу, забезпечити масштабування заходів із підвищення фінансової обізнаності та охопити різні цільові групи, такі як діти, молодь, дорослі, ветерани, внутрішньо переміщені особи та люди старшого віку. [9, с. 216].

Ще одним важливим документом у контексті фінансової освіти є «Рамка фінансових компетентностей дітей та молоді України віком від 5 до 18 років». У її

розробці брали участь фахівці Національного банку України, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, Міністерства освіти і науки України та Національної комісії з цінних паперів і фондового ринку. Рамка містить набір знань, умінь і навичок для управління особистими фінансами, а також основи використання фінансових послуг.

Як зазначив міністр освіти і науки України О. Лісовий, «фінансові компетентності – це невід'ємна частина життя кожного, адже рівень їх опанування визначає, наскільки грамотно ми розпоряджаємося власними ресурсами. Ця Рамка допоможе сформувати цілісне розуміння фінансової грамотності у дітей та молоді України».

Рамка слугуватиме основою для реалізації наскрізної змістової лінії «Підприємливість і фінансова грамотність» у Новій українській школі, що відповідатиме вимогам Базового компонента дошкільної освіти. Вона також сприятиме створенню сучасних навчальних програм і матеріалів для вихованців освітніх закладів та вчителів [10, с. 25].

Структура Рамки для дітей і молоді віддзеркалює структуру Рамки фінансових компетентностей дорослого населення України. Компетентності поділено на чотири змістові розділи.

1. Гроші та угоди.
2. Планування та управління фінансами.
3. Ризики та винагороди.
4. Фінансовий ландшафт.

Рамка також містить наскрізні лінії, такі як:

- цифрові фінансові компетентності;
- компетентності у сфері сталого розвитку;
- фінансова стійкість;
- підприємливість;
- громадянська відповідальність.

Кожна компетентність описана у трьох вимірах: обізнаність, знання і розуміння; навички та поведінка; упевненість, мотивація та ставлення. Загалом описано близько 900 компетентностей, які мають опанувати учні до завершення навчання, зокрема дошкільного рівня.

Голова національної комісії з цінних паперів та фондового ринку Р. Магомедов зазначив, що регулятори фінансових ринків та інші державні інституції активно працюють над відновленням економіки та розвитком фінансової системи, а важливою ланкою цього процесу є споживачі фінансових послуг. Тому українські діти та молодь мають бути обізнаними у фінансовій сфері й набувати необхідних навичок для ефективного управління своїми фінансами.

Рамка фінансових компетентностей дітей та молоді України доступна для вільного використання як державними органами, так і приватними організаціями та громадянським суспільством. Завдяки спеціальним тегам розробники освітніх програм та тренери з фінансової грамотності можуть обирати найбільш релевантні компетентності для різних етапів розвитку дитини. Фінансова грамотність також є однією з ключових компетентностей старших дошкільників, закладеною у варіативний складник освітнього напрямку «Дитина в соціумі. Соціально-фінансова грамотність» Державного стандарту дошкільної освіти (2021). [11, с. 216].

Фінансова компетентність включає здатність дитини усвідомлювати свою роль у суспільстві, взаємодію з іншими людьми, розуміння прав та обов'язків, планування бюджету, раціональне використання ресурсів, заощадження та оцінку можливостей. Ця компетентність формується через різні види діяльності, такі як предметно-ігрова, господарсько-побутова, пізнавальна та комунікативна [12, с. 16].

Емоційно-ціннісне ставлення до фінансової грамотності проявляється у старших дошкільників через інтерес до грошей, соціально-фінансових взаємозв'язків та відповідального ставлення до ресурсів. Діти вчаться розуміти важливість ощадливості, оцінювати матеріальні та нематеріальні цінності, проявляти повагу до ресурсів та віддавати перевагу заощадженням над витратами.

Крім того, діти мають здобувати знання про планування сімейного бюджету, заощадження, аналіз витрат, походження та назви грошових одиниць, свідоме використання ресурсів та взаємозв'язок між витратами й коштами. Важливими є також навички раціонального використання коштів, участі у плануванні бюджету родини та культури споживання [13, с. 26].

Формування цих навичок фінансової грамотності має відбуватися за активної участі батьків. Вони можуть сприяти розвитку у дітей самопізнання та впевненості у своїх можливостях, вихованню заощадливості та свідомого ставлення до фінансів, залучаючи їх до планування витрат та бюджетування.

Дедалі більше науковців приділяють увагу питанню підвищення фінансової грамотності дітей, зокрема, акцентуючи увагу на розвитку практичних навичок, що є частиною ширшого поняття «фінансова культура». Ця культура формується через виховання, розвиток та практичне застосування вмінь управління особистими фінансами

1.2. Аналіз вітчизняних і зарубіжних підходів до формування фінансової грамотності дітей дошкільного віку

Сучасна соціокультурна реальність диктує необхідність кардинального перегляду підходів до соціалізації підростаючого покоління, зокрема в аспекті фінансового виховання. Трансформація ринкових відносин, поява нових, часто віртуальних фінансових інструментів та глобалізація економічних процесів призводять до того, що діти з раннього віку стають мимовільними учасниками товарно-грошових відносин. Науковий дискурс останніх років переконливо свідчить, що ігнорування економічної освіти на етапі дошкільного дитинства може призвести до формування викривлених уявлень про матеріальні цінності та відсутності навичок раціональної поведінки у дорослому житті. Саме тому

проблема професійної підготовки вихователів до роботи у цьому напрямі набуває особливої гостроти, адже педагог виступає головним медіатором між складним світом фінансів та дитиною.

Психологічні дослідження підтверджують, що старший дошкільний вік є сенситивним періодом для закладання основ економічної культури. У цей час відбувається інтенсивний розвиток логічного мислення, формується здатність до узагальнення та встановлення первинних причинно-наслідкових зв'язків. Дитина починає розуміти, що гроші не з'являються нізвідки, а є результатом праці, і що їх кількість обмежена. Однак, сприйняття економічних категорій дошкільниками має свою специфіку: воно тісно пов'язане з емоційною сферою та морально-етичними уявленнями. Без належного педагогічного супроводу знання дітей про фінанси залишаються фрагментарними та поверхневими, часто базуючись лише на спостереженні за побутовою поведінкою дорослих.

У цьому контексті значна увага в науковій літературі приділяється змістовому наповненню поняття «раціональний споживач» стосовно дітей дошкільного віку. Це поняття включає в себе вміння дитини співвідносити свої бажання з наявними можливостями, розуміти пріоритетність потреб та цінність ресурсів. Дослідники Г. Григоренко та Р. Жадан підкреслюють, що виховання раціонального споживача є тривалим процесом, який передбачає формування культури споживання, бережливого ставлення до речей та природних багатств, а також розуміння праці як єдиного джерела добробуту [12, с. 17]. Відповідно, професійна компетентність вихователя має включати вміння моделювати ситуації вибору, які спонукають дітей до аналізу власних потреб та прийняття перших виважених рішень.

Аналізуючи успішний досвід впровадження соціально-фінансової освіти, С. Сулімова та Н. Сокиринська наголошують на важливості інтегрованого підходу, який пропонується сучасними програмами. Вони підкреслюють, що такі ініціативи допомагають дітям усвідомити свою роль у соціумі, права та обов'язки, а також

вчать відповідально ставитися до ресурсів, якими вони користуються [39, с. 10]. Вивчення особливостей таких програм дозволяє вихователям не винаходити велосипед, а використовувати перевірені часом інструменти, адаптуючи їх під потреби своєї групи.

Складність формування фінансової грамотності полягає в абстрактності багатьох економічних категорій для дитячого сприйняття. Для дитини поняття «бюджет», «ціна», «дефіцит» є занадто складними без належної візуалізації та практичного застосування. Тому педагоги та науковці шукають такі форми роботи, які б дозволили «матеріалізувати» ці поняття, зробити їх доступними для розуміння дошкільника. Процес пізнання економічної дійсності має відбуватися через близькі дитині образи та ситуації, з якими вона стикається в реальному житті: похід до магазину, сплата за комунальні послуги батьками, вибір подарунка на свято.

У вітчизняній педагогічній науці тривалий час домінував термін «економічне виховання», який розглядався крізь призму трудового виховання та формування бережливого ставлення до речей і природи. Однак сьогодення диктує необхідність переходу від загальних уявлень про економіку до конкретних фінансових компетентностей. Це передбачає не лише ознайомлення дітей з природою грошей чи професіями, а й формування навичок планування, раціонального споживання та розуміння вартості ресурсів. Такий перехід узгоджується із загальносвітовими тенденціями, де фінансова грамотність розглядається як одна з ключових життєвих навичок (life skills) XXI століття.

Вагомий внесок у розробку теоретико-методологічних засад економічної соціалізації дітей зробила Н. Грама. Дослідниця наголошує, що економічна грамотність не є ізольованою якістю, а формується у тісному взаємозв'язку з моральним, трудовим та інтелектуальним розвитком дитини. Вона підкреслює важливість педагогічного впливу, який має бути спрямований на те, щоб економічні знання ставали регулятором поведінки дошкільника [10, с. 45]. Це означає, що дитина повинна не просто знати, що таке «ціна» чи «товар», а вміти

співвідносити свої бажання з можливостями, розуміти працю батьків, яка стоїть за кожною покупкою.

Фундаментальним підґрунтям для впровадження фінансової освіти в українських закладах дошкільної освіти є нормативна база, зокрема Базовий компонент дошкільної освіти. У новій редакції документа чітко окреслено освітній напрям, що передбачає формування соціально-фінансової грамотності. Це свідчить про визнання державою важливості раннього фінансового розвитку та створює легітимне поле для інтеграції відповідних програм у навчально-виховний процес. Такий підхід дозволяє розглядати фінансову освіту не як окремий спецкурс, а як наскрізну змістову лінію, що пронизує різні види діяльності дитини.

На особливу увагу заслуговує питання моніторингу сформованості економічних компетенцій. Т. Боршуляк зазначає, що ефективність освітнього процесу залежить від чіткого визначення критеріїв та показників економічної вихованості. Авторка пропонує діагностичний інструментарій, який дозволяє вихователям відстежувати динаміку розвитку уявлень дітей про економічні категорії та їхнє ставлення до матеріальних цінностей [4. с. 22]. Без наявності зворотного зв'язку та розуміння реального рівня знань вихованців неможливо будувати ефективну педагогічну стратегію, тому діагностичний компонент є невід'ємною складовою вітчизняних методик.

Аналіз методичної літератури показує, що значна увага приділяється формуванню у дітей образу «раціонального споживача». Це поняття включає в себе вміння розрізняти першочергові потреби та другорядні бажання, розуміння якості товару, культуру поведінки в магазині. Автори численних посібників пропонують конкретні розробки занять, спрямовані на виховання бережливості, ощадливості та поваги до ресурсів. Важливим аспектом є також ознайомлення з походженням грошей, їхньою функцією як засобу обміну, а не як самоцілі, що допомагає формувати здорові ціннісні орієнтири.

У цьому контексті варто згадати напрацювання Р. Жадан та Г. Григоренко, які детально розробили методичні рекомендації щодо особливостей фінансового виховання старших дошкільників. Дослідниці підкреслюють, що економічна освіта має базуватися на принципах доступності, системності та зв'язку з життям. Вони пропонують розглядати економічні явища крізь призму повсякденного досвіду дитини, що робить складні поняття зрозумілими та близькими [16. с. 18]. Їхні роботи стали настільними книгами для багатьох вихователів, забезпечуючи практичне підґрунтя для впровадження фінансової грамотності в садочках.

Зарубіжний досвід формування фінансової грамотності характеризується високим ступенем інституціоналізації та інтеграції в національні освітні стратегії. У багатьох країнах Європи та США фінансова освіта починається з раннього віку і підтримується на державному рівні через спеціальні програми та партнерство з фінансовими установами. Відмінною рисою західних підходів є прагматизм та орієнтація на практичні навички: як заощаджувати, як планувати бюджет, як користуватися банківськими послугами (адаптовано до віку).

Яскравим прикладом успішної міжнародної практики, що знайшла втілення і в Україні, є програма соціальної та фінансової освіти «Афлатот». Ця програма унікальна тим, що поєднує фінансовий аспект із соціальним, навчаючи дітей не лише поводитися з грошима, а й розуміти свої права та обов'язки, бути соціально відповідальними. С. Макарікова зазначає, що впровадження «Афлатот» сприяє комплексному розвитку особистості, формуючи у дітей активну життєву позицію та впевненість у власних силах [27]. Програма використовує яскравого персонажа (Афлатун), що робить процес навчання захоплюючим та емоційно насиченим.

Сучасні підходи до фінансової освіти дедалі частіше інтегруються з новітніми освітніми технологіями, зокрема STEM та STREAM-освітою. Такий міждисциплінарний підхід дозволяє розглядати фінансові питання у поєднанні з математикою, логікою, інженерією та мистецтвом. Наприклад, створення власного «продукту» в рамках проекту вимагає від дітей не лише творчих здібностей, а й

розрахунку витрат матеріалів, планування часу та навіть «маркетингового» представлення результату. Це демонструє дітям прикладний характер фінансових знань.

Підтвердженням ефективності такого інтегрованого підходу є альтернативна програма «Стежинки у Всесвіт», розроблена під керівництвом К. Крутій. У рамках STREAM-освіти формування культури інженерного мислення та фінансової грамотності відбувається паралельно, що дозволяє дітям бачити цілісну картину світу. Програма акцентує увагу на тому, що будь-яка діяльність людини має економічний вимір, і вчить дітей мислити системно, аналізуючи причинно-наслідкові зв'язки [38. с. 42]. Це є суттєвим кроком вперед порівняно з традиційними методиками, які часто ізолюють економічні знання від інших сфер життя.

Важливим аспектом як вітчизняних, так і зарубіжних підходів є залучення батьків до процесу фінансового виховання. Дослідження показують, що родина є першим і найважливішим інститутом економічної соціалізації. Саме спостерігаючи за фінансовою поведінкою батьків, дитина засвоює перші патерни поводження з грошима. Тому освітні заклади активно шукають шляхи співпраці з родинами, проводячи консультації, тренінги та спільні заходи, спрямовані на підвищення фінансової культури всієї сім'ї.

У своїх працях Г. Григоренко, А. Курінна та Н. Погрібняк наголошують на необхідності тісної взаємодії батьків та дошкільного закладу. Вони зауважують, що без підтримки вдома зусилля педагогів можуть бути зведені нанівець, якщо дитина бачить розбіжність між тим, чого її вчать у садку, і тим, що відбувається в родині. Автори пропонують різноманітні форми роботи з батьками, які допомагають узгодити виховні впливи та створити єдиний освітній простір [14. с. 88]. Така синергія є запорукою формування стійких фінансових навичок.

Аналіз літератури також виявляє певні відмінності у змістовому наповненні програм. Якщо вітчизняні методики часто роблять акцент на морально-етичному

аспекті (чесність, щедрість, працьовитість), то зарубіжні програми більш сфокусовані на інструментальних навичках та розвитку підприємницького мислення. Проте останнім часом спостерігається тенденція до конвергенції цих підходів: українські педагоги все частіше звертаються до тем підприємництва та лідерства, а західні колеги підсилюють етичну складову фінансової освіти.

Ще одним важливим напрямом є розробка навчально-методичного забезпечення. Сучасний ринок освітніх послуг пропонує широкий спектр робочих зошитів, альбомів, настільних ігор та цифрових додатків для навчання фінансової грамотності. Це дозволяє індивідуалізувати процес навчання та зробити його інтерактивним. Використання коректурних таблиць, логічних схем та інтелектуальних карт допомагає структурувати знання дітей та розвивати їхнє критичне мислення.

Значний поштовх розвитку фінансової освіти в Україні дає діяльність Національного банку України, зокрема Центру фінансових знань «Талан». Розробка Рамки фінансових компетентностей дітей та молоді стала важливим кроком у систематизації вимог до результатів навчання. Цей документ визначає ключові компетентності, якими мають оволодіти діти на різних вікових етапах, що слугує орієнтиром для розробників навчальних програм та педагогів [32]. Наявність такого стандарту наближає українську освіту до кращих європейських практик.

Попри значні досягнення, у науковій літературі піднімається питання недостатньої підготовки самих педагогів до викладання основ фінансової грамотності. Вихователі часто відчують брак власних знань у цій сфері або не володіють методиками адаптації складних економічних понять для дошкільників. Це актуалізує потребу у вдосконаленні системи післядипломної освіти та проведенні спеціальних тренінгів для працівників дошкільних закладів.

Проблематика діагностики та моніторингу сформованості економічних компетенцій також посідає чільне місце в сучасних педагогічних розвідках.

Вихователю важко оцінити реальний прогрес дитини без чітко визначених критеріїв та індикаторів. Часто педагоги орієнтуються лише на обсяг знань (наприклад, чи знає дитина назви купюр або професій), ігноруючи діяльнісний та ціннісний компоненти. Це призводить до формалізації освітнього процесу, коли діти можуть назвати економічні терміни, але не застосовують отримані знання в реальній ігровій чи побутовій діяльності.

Т. Боршуляк у своєму дослідженні пропонує розгорнуту систему моніторингу компетенцій, яка дозволяє комплексно оцінити рівень економічної вихованості дошкільників. Вона акцентує увагу на необхідності відстеження динаміки розвитку не лише когнітивної сфери, а й особистісних якостей, таких як ощадливість та діловитість, що проявляються у повсякденному житті дитини [4, с. 30]. Оволодіння такими інструментами моніторингу є необхідною складовою професійної майстерності сучасного вихователя, дозволяючи йому гнучко коригувати освітній процес відповідно до індивідуальних потреб вихованців.

Методичний інструментарій формування фінансової грамотності є надзвичайно різноманітним, проте провідне місце в ньому посідає ігрова діяльність. Гра дозволяє перевести абстрактні економічні поняття у площину конкретних дій та переживань. Через сюжетно-рольові ігри («Супермаркет», «Банк», «Кафе», «Рекламна агенція») діти моделюють реальні економічні відносини, вчаться планувати витрати, домовлятися про ціну, здійснювати обмін. Це вимагає від педагога вміння не просто організувати гру, а й наповнити її економічним змістом, ненав'язливо керуючи сюжетом та створюючи проблемні ситуації.

Окремим, але надзвичайно важливим аспектом є взаємодія закладу дошкільної освіти з родинами вихованців. Дослідження показують, що сім'я залишається основним джерелом фінансового досвіду дитини. Якщо цінності, що транслиуються в дитсадку (наприклад, ощадливість, чесність), суперечать практиці, яку дитина спостерігає вдома, виховний ефект буде знівельовано. Тому професійна

підготовка вихователя має включати розвиток комунікативних навичок для ефективної просвітницької роботи з батьками.

Р. Жадан та Г. Григоренко у своїй статті акцентують увагу саме на особливостях фінансового виховання в контексті співпраці з родиною. Автори наголошують, що лише за умови тісної партнерської взаємодії педагогів та батьків, узгодження виховних впливів та спільного пошуку ефективних методів можна досягти сталих результатів у формуванні фінансово грамотної особистості [16, с. 18]. Це ставить перед вихователями завдання пошуку нових, інтерактивних форм роботи з батьками, які б виходили за межі традиційних батьківських зборів.

Окремий пласт досліджень присвячено психологічним особливостям сприйняття грошей дітьми дошкільного віку. Науковці зазначають, що для дитини гроші часто мають сакральне або суто ігрове значення, і завдання дорослих – демістифікувати їх, показавши їхню інструментальну природу. Важливо сформувати розуміння, що гроші є результатом праці і ресурсом для досягнення цілей, а не мірилом людської гідності. Це вимагає від педагога високої психологічної компетентності та такту.

Варто також звернути увагу на інноваційні форми роботи, такі як екскурсії до банків (або віртуальні екскурсії), зустрічі з представниками різних професій, організація благодійних ярмарків. Такі заходи дозволяють дітям побачити реальне функціонування економічних механізмів. Соціально-фінансова освіта, таким чином, виходить за межі групової кімнати і стає частиною широкої соціальної взаємодії.

Вітчизняна система дошкільної освіти, спираючись на власні традиції трудового та морального виховання, активно імплементує кращі зарубіжні практики. Програми на кшталт «Афлатот» та елементи STREAM-освіти збагачують педагогічний арсенал українських вихователів. Водночас, існує потреба у подальшій розробці методичного забезпечення, адаптованого до українських реалій, та підвищенні фахової майстерності педагогів у цій сфері.

Поряд з ігровими методами, важливу роль відіграють наочно-дидактичні засоби, які допомагають структурувати та систематизувати розрізнені знання дітей. Оскільки мислення дошкільників є наочно-образним, використання таблиць, схем, моделей та карток є необхідною умовою успішного навчання. Ці засоби дозволяють візуалізувати невидимі економічні процеси (наприклад, колообіг грошей, структуру сімейного бюджету), роблячи їх зрозумілими та доступними. Вихователь має володіти навичками створення та креативного використання таких дидактичних матеріалів у своїй практиці.

У цьому контексті заслуговує на увагу досвід використання коректурних таблиць як дієвого засобу фінансового виховання, описаний Е. Кладієвою, І. Гармаш та Г. Зюкіною. Дослідниці доводять, що робота з такими таблицями сприяє не лише закріпленню економічних понять, але й розвитку уваги, пам'яті та логічного мислення, дозволяючи встановлювати варіативні зв'язки між об'єктами економічної дійсності [22, с. 34]. Ознайомлення з такими інноваційними технологіями є важливою складовою підвищення кваліфікації педагогічних кадрів та розширення їхнього методичного арсеналу.

Узагальнюючи вищезазначене, можна констатувати, що фінансова грамотність розглядається науковцями як важлива складова життєвої компетентності, яка закладається саме в дошкільному дитинстві. Це фундамент, на якому в подальшому будуватиметься фінансове благополуччя та економічна культура дорослої людини. Гармонійне поєднання національних надбань та інноваційних світових методик є найперспективнішим шляхом розвитку цього напрямку освіти в Україні.

Подальші дослідження у цій царині мають бути спрямовані на вивчення ефективності впровадження нових технологій, зокрема цифрових, у процес фінансового виховання дошкільників, а також на розробку цілісної системи наступності між дошкільною та початковою ланками освіти в контексті фінансової грамотності.

1.3. Аналіз педагогічних та психологічних досліджень в контексті професійної підготовки вихователів до формування фінансової грамотності дітей старшого дошкільного віку

Фундаментальне значення для розуміння методології процесу мають праці, що розкривають сутність педагогічного впливу на економічну соціалізацію. Як зазначає у своїй монографії Н. Грама, процес формування економічної грамотності не може бути стихійним; він вимагає системного підходу та спеціально організованого навчання. Авторка наголошує, що ефективність цього процесу безпосередньо залежить від створення відповідних педагогічних умов, де дитина виступає активним суб'єктом діяльності, а не пасивним спостерігачем [10, с. 52]. Такий підхід вимагає від вихователя не лише володіння економічною термінологією, але й глибокого розуміння методик, які дозволяють адаптувати складні поняття до рівня мислення дошкільника.

Важливим аспектом професійної підготовки педагогів є усвідомлення ними кінцевої мети фінансової освіти. Йдеться не про професіоналізацію чи раннє вивчення основ бізнесу, а про формування якостей особистості, необхідних для успішної життєдіяльності в соціумі. Сучасні дослідники розглядають фінансову грамотність як складову загальної культури особистості, що включає в себе ощадливість, організованість, відповідальність та раціональність. Педагог має розуміти, що економічне виховання тісно переплітається з моральним, трудовим та екологічним, утворюючи єдиний комплекс впливів на особистість, що розвивається.

Останнім часом в Україні активізувався процес впровадження міжнародних програм соціальної та фінансової освіти, що вимагає від вихователів нових компетенцій. Ці програми базуються на принципах дитиноцентризму та активного навчання, пропонуючи готові методичні розробки та сценарії занять. Однак, сліпе копіювання зарубіжного досвіду без урахування національних реалій та

менталітету може бути малоефективним. Тому педагог повинен вміти адаптувати міжнародні методики до конкретних умов свого закладу дошкільної освіти.

Невід'ємною частиною професійної підготовки є формування у вихователів власної фінансової культури. Педагог, який сам не вміє планувати бюджет або має хибні уявлення про фінансові інструменти, не зможе ефективно навчати цьому дітей. Особистий приклад вихователя, його ставлення до речей, природи, ресурсів закладу є потужним виховним фактором. Тому курси підвищення кваліфікації все частіше включають модулі, спрямовані на підвищення фінансової грамотності самих педагогів, розглядаючи це як базу для подальшої роботи з дітьми.

Важливим вектором досліджень є розробка методології викладання фінансової грамотності, яка б гармонійно поєднувала теоретичні знання з практичними навичками. Науковці шукають шляхи інтеграції фінансового змісту в різні освітні лінії Базового компонента дошкільної освіти. Це дозволяє уникнути перевантаження дітей додатковими заняттями і зробити економічне виховання наскрізним процесом. Комплексний підхід забезпечує цілісність сприйняття світу, де економіка є невід'ємною частиною життя, а не окремим предметом.

Грунтовним у цьому напрямі є навчальний посібник за редакцією Т. Кізими, де детально висвітлено методику викладання фінансової грамотності. Хоча праця охоплює ширший віковий діапазон, викладені в ній принципи наступності та послідовності є універсальними і надзвичайно важливими для педагогів дошкільця, оскільки допомагають зрозуміти логіку розгортання економічних знань на різних етапах розвитку дитини [21, с. 45]. Оволодіння цією методикою дозволяє вихователю будувати перспективні плани роботи та забезпечувати наступність між дошкільною та початковою ланками освіти.

У педагогічному контексті поняття «підготовка» виступає як комплексний процес, спрямований на систематичне набуття знань, умінь і навичок, необхідних для ефективного виконання професійних обов'язків. Це включає не тільки теоретичне засвоєння матеріалу, але й практичне застосування, де майбутній

вихователь вчиться адаптувати методики до реальних ситуацій у дошкільному закладі. Підготовка передбачає етапи від початкового ознайомлення з основами до моделювання педагогічних сценаріїв, що допомагає формувати цілісне розуміння ролі вихователя. У сфері формування фінансової грамотності дітей старшого дошкільного віку підготовка акцентує на освоєнні базових економічних концепцій, які передаються через доступні форми, такі як ігри чи повсякденні ситуації. Цей процес є динамічним, оскільки вимагає постійного оновлення знань у відповідь на зміни в освітніх стандартах і суспільних потребах.

Підготовка як поняття також охоплює розвиток мотивації та професійної ідентичності, де вихователь не просто накопичує інформацію, а формує внутрішнє переконання в важливості своєї ролі. Це включає роботу з психологічними аспектами, такими як емпатія та креативність, щоб ефективно впливати на розвиток дитини. У контексті фінансової освіти підготовка передбачає інтеграцію теоретичних знань з практичними навичками, наприклад, плануванням занять, які розвивають у дітей розуміння ресурсів і відповідальності. Загалом, підготовка є основою для переходу від студента до фахівця, забезпечуючи базу для самостійної роботи в дошкільній освіті.

Поняття «готовність» відрізняється тим, що воно характеризує кінцевий стан фахівця, коли він психологічно, когнітивно та практично здатний до незалежної діяльності. Готовність включає не тільки наявність знань, але й уміння їх застосовувати в непередбачуваних ситуаціях, таких як адаптація уроків до індивідуальних особливостей дітей. У педагогіці дошкільної освіти готовність проявляється в здатності вихователя інтегрувати фінансову грамотність у повсякденну діяльність, роблячи її частиною загального розвитку. Це стан, коли фахівець може самостійно оцінювати ефективність своїх методів і коригувати їх для досягнення кращих результатів.

Готовність також передбачає емоційну стійкість і рефлексію, де вихователь аналізує свій досвід і вдосконалює підходи. У контексті формування фінансової

грамотності це означає впевненість у передачі складних понять, таких як бюджетування чи ощадливість, через прості, дитиноцентричні методи. Готовність не є статичною, а розвивається з практикою, дозволяючи вихователю гнучко реагувати на виклики, наприклад, на культурні чи соціальні відмінності в групі дітей. Таким чином, готовність є індикатором професійної зрілості, що завершує процес підготовки.

Порівнюючи поняття «підготовка» та «готовність», можна побачити, що перше є процесом, а друге – результатом цього процесу. Підготовка фокусується на навчанні та формуванні, тоді як готовність оцінює рівень досягнення, перевіряючись у реальних умовах роботи. У професійній сфері вихователів підготовка може тривати роками через курси та семінари, але готовність проявляється лише тоді, коли фахівець самотійно керує освітнім процесом без постійного нагляду. Це порівняння підкреслює динаміку: підготовка створює потенціал, а готовність реалізує його в практиці [21].

Відмінності між поняттями також полягають у компонентах: підготовка включає структуровані етапи, такі як теоретичні лекції та практичні заняття, тоді як готовність інтегрує мотиваційний, операційний і рефлексивний аспекти. У контексті фінансової грамотності підготовка навчає методик, а готовність дозволяє творчо застосовувати їх, наприклад, у проектах чи іграх, що розвивають раціональність у дітей. Такий підхід забезпечує, що вихователь не просто передає знання, а формує цілісну особистість дитини.

Застосування цих понять у професійній підготовці вихователів до формування фінансової грамотності підкреслює необхідність балансу між теорією та практикою. Підготовка забезпечує фундамент, де вивчаються принципи дитиноцентризму та активного навчання, а готовність гарантує, що вихователь може адаптувати ці принципи до конкретних груп дітей. Це допомагає уникнути стихійності в освітньому процесі, роблячи його системним і ефективним.

У педагогічних і психологічних дослідженнях останніх років посилюється увага до проблеми формування фінансової грамотності в ранньому віці, що безпосередньо впливає на вимоги до професійної підготовки вихователів. Дослідження О. Шпака, С. Булавенко та Н. Примаченко [48], присвячене ролі фінансової освіти в забезпеченні життєвої успішності, доводить необхідність раннього засвоєння економічних понять і практичних умінь. Хоч автори аналізують процес фінансової освіти школярів, їхні висновки мають важливе значення для дошкільної педагогіки, зокрема в частині обґрунтування потреби у поетапному, вікововідповідному формуванні економічних знань. У цьому контексті професійна підготовка вихователів має забезпечувати здатність інтегрувати елементи фінансової грамотності у щоденну діяльність дітей старшого дошкільного віку, використовуючи природні ситуації для розвитку первинних навичок ощадливості, розуміння ресурсу та цінності праці [48].

У згаданому дослідженні пропонується спіральний принцип навчання, коли складність понять зростає разом із віком дитини. Для дошкільного віку це означає необхідність застосування ігрових технологій, які забезпечують практичне засвоєння знань через діяльність, експерименти, ситуації вибору й моделювання. Психологи підкреслюють, що пізнання економічної дійсності на цьому етапі відбувається через наочно-образне мислення, емоційне переживання та наслідування дорослих, що вимагає від вихователя спеціальних компетентностей у створенні проблемно-ігрового середовища. Такі погляди перегукуються з принципами К. Д. Ушинського, який вважав гру природним засобом розвитку дитини. Тому підготовка фахівця має включати оволодіння методами моделювання рольових, ситуаційних та дидактичних ігор фінансового змісту – «магазин», «обмін», «розподіл ресурсів», «спільна покупка» тощо.

Запропонована структура навчальних занять (вступна, термінологічна, ігрова, варіативна, заключна частини), описана у працях Грама та колег, може бути адаптована як модель для планування роботи з дітьми старшого дошкільного віку.

Для вихователів це слугує орієнтиром у розробці власних методик формування фінансової грамотності, що передбачають ненав'язливе ознайомлення з економічними поняттями через гру, взаємодію та позитивний емоційний досвід. Психолого-педагогічні дослідження підтверджують, що така організація діяльності сприяє розвитку мовлення, мислення, комунікації та соціальної компетентності, які є основою для подальшого засвоєння фінансових понять у закладах дошкільної освіти.

Важливим аспектом, на який вказують автори, є роль сім'ї у формуванні фінансових звичок дитини. Психологічні дослідження доводять, що дошкільники активно наслідують батьківські моделі поведінки, зокрема щодо ставлення до грошей, витрат чи накопичення. У професійній підготовці вихователів це зумовлює потребу оволодіння методами педагогічної взаємодії з батьками: консультування, спільні заходи, інформування щодо значення раннього фінансового виховання. Аналіз емпіричних даних, поданих у дослідженні (зокрема, що 79% дітей мають кишенькові гроші, але лише 11% отримують їх у результаті праці), підкреслює актуальність навчання дітей раціональному вибору, розумінню «потреб» і «бажань», що може бути реалізоване вихователем у формі ігор, пов'язаних із плануванням, мрійністю, накопиченням та прийняттям простих рішень.

Окремої уваги заслуговує ідея моделювання елементарних трудових ситуацій через рольові ігри (імітація професій, виконання простих «доручень», розуміння винагороди), що дозволяє старшим дошкільникам засвоювати поняття «праця – результат – винагорода». Психологи наголошують, що для цього віку характерна конкретність мислення, тому такі ситуації замінюють абстрактні економічні міркування практичним досвідом, який є найбільш ефективним у становленні фінансової поведінки. Для вихователя це вимагає інноваційності, володіння методами моделювання та уникнення формалізму в поясненні фінансових понять.

Зіставлення ідей дитячої дошкільної економічної освіти зі структурою шкільних програм, зокрема програмою «Фінансова грамотність» (НБУ), дає змогу простежити принцип наступності. Дослідники підкреслюють, що саме дошкільний вік створює основу для розвитку компетентностей, необхідних у школі: розуміння цінності грошей, елементарного планування, відповідальності за вибір, вміння співпрацювати та домовлятися. Це визначає важливість підготовки вихователів, здатних формувати ці передумови системно та цілеспрямовано.

Н. Грама розглядає формування економічної (фінансової) грамотності дошкільників як системний, цілеспрямований процес, що передбачає спеціально організовану діяльність дитини. Авторка підкреслює роль сюжетно-рольових ігор, наочно-дидактичних засобів і моделювання побутових економічних ситуацій як основних методичних прийомів, що роблять абстрактні економічні поняття доступними для дошкільника. За Н. Грамою, економічна освіта має бути інтегрована з моральним і трудовим вихованням, а її ефективність залежить від педагогічних умов і готовності вихователя, який повинен володіти методиками адаптації економічного змісту, умінням створювати проблемні ситуації та організовувати співпрацю з родиною.

Загалом, аналіз досліджень Грами, Рипольської, Сизонової та інших українських учених [48] засвідчує, що ключовим фактором успішного формування фінансової грамотності у старших дошкільників є професійна підготовка вихователя. Вона має охоплювати не лише знання базових економічних категорій, а й оволодіння психолого-педагогічними методами ігрової, комунікативної та соціальної діяльності дітей. Дослідження підкреслюють, що педагог повинен сам володіти фінансовою культурою та розумінням економічних процесів, адже особистий приклад у дошкільному віці є одним із найсильніших механізмів виховання. Це забезпечує цілісність розвитку дитини в економічному, моральному й соціальному вимірах, формуючи підґрунтя для відповідальної фінансової поведінки в подальшому житті.

На основі проведеного теоретичного аналізу визначено основні напрями вдосконалення процесу підготовки майбутніх вихователів до формування фінансової грамотності дітей дошкільного віку: інтеграція економічних знань у зміст професійної підготовки студентів; впровадження інноваційних технологій навчання, спрямованих на формування практичних умінь і навичок роботи з дітьми у сфері фінансової освіти; створення спеціального освітнього середовища, що сприятиме формуванню у майбутніх вихователів ціннісного ставлення до фінансового виховання дошкільників; забезпечення міждисциплінарних зв'язків у процесі професійної підготовки студентів; посилення практичної спрямованості навчання через залучення майбутніх вихователів до проектної діяльності, моделювання педагогічних ситуацій тощо.

Підсумовуючи аналіз наукових джерел, можна констатувати, що проблема підготовки вихователів до формування фінансової грамотності є багатогранною та перебуває в полі зору багатьох вітчизняних науковців. Сучасна педагогіка впевнено рухається від простого ознайомлення дітей з економічними термінами до формування життєвих компетентностей. Успіх цього процесу залежить від готовності педагога до інноваційної діяльності, його вміння поєднувати традиційні та новітні методики, а також здатності вибудовувати ефективну взаємодію з усіма учасниками освітнього процесу.

Висновки до першого розділу

Дослідження сутності та специфіки формування фінансової грамотності у дошкільному віці засвідчило актуальність та своєчасність цієї проблеми в умовах соціально-економічних трансформацій сучасного суспільства. Фінансова грамотність дошкільників розглядається науковцями як інтегративна якість особистості, що включає елементарні економічні знання, вміння та навички, а

також ціннісне ставлення до фінансових ресурсів та процесів. Формування фінансової грамотності дитини є складним і тривалим процесом, що потребує врахування вікових та індивідуальних особливостей дошкільників, використання спеціальних форм і методів навчання, адаптованих до їхнього рівня сприйняття.

Аналіз вітчизняних і зарубіжних підходів до формування фінансової грамотності дітей дошкільного віку виявив значні відмінності у методологічних засадах та практичних підходах до організації цього процесу. У вітчизняних дослідженнях переважає інтеграційний підхід, який передбачає поєднання економічної освіти з іншими напрямками виховання дошкільників, а також використання ігрових методів навчання. Натомість зарубіжні підходи характеризуються більшою практичною спрямованістю, акцентом на формуванні конкретних фінансових умінь та навичок дітей, зокрема через моделювання реальних фінансових ситуацій та залучення дітей до різноманітних проєктів фінансового спрямування. Водночас, спільною рисою всіх підходів є визнання раннього дитинства оптимальним періодом для початку формування фінансової грамотності, що зумовлено особливою сприйнятливістю дітей до засвоєння нових знань та формування відповідних умінь.

Результати аналізу педагогічних та психологічних досліджень у контексті професійної підготовки вихователів до формування фінансової грамотності дітей старшого дошкільного віку свідчать про необхідність системного підходу до цього процесу. Сучасні дослідники наголошують на важливості формування у майбутніх вихователів економічної компетентності, готовності до фінансового виховання дошкільників, а також практичних умінь організовувати освітній процес, спрямований на формування фінансової грамотності дітей. Особлива увага приділяється визначенню структури готовності майбутніх вихователів до цього виду діяльності, яка включає мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та рефлексивний компоненти. Результати дослідження вказують на наявність значних проблем у підготовці майбутніх фахівців, зокрема недостатню сформованість

практичних умінь і навичок студентів у сфері фінансової освіти дошкільників, що актуалізує необхідність удосконалення процесу професійної підготовки вихователів.

РОЗДІЛ 2

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗДО

2.1. Вивчення стану готовності майбутніх вихователів до формування фінансової грамотності дітей в освітньому процесі ЗДО

У контексті модернізації системи дошкільної освіти в Україні, де акцент робиться на всебічному розвитку дитини, формування фінансової грамотності набуває стратегічного значення. Фінансова грамотність як складова економічного виховання допомагає дітям старшого дошкільного віку усвідомлювати базові економічні концепції, розвивати навички раціонального використання ресурсів та формувати відповідальне ставлення до грошей і матеріальних благ. Однак ефективність цього процесу безпосередньо залежить від професійної готовності вихователів, які є ключовими агентами освітнього середовища в закладах дошкільної освіти (ЗДО). Цей розділ присвячено аналізу поточного стану готовності майбутніх вихователів до реалізації завдань з формування основ фінансової грамотності. Вивчення цього аспекту базується на емпіричному дослідженні, яке дозволяє виявити стан обізнаності та практичних знань студентів спеціальності «012 Дошкільна освіта» щодо особливостей організації економічного виховання дітей в закладі дошкільної освіти, а саме - формування у вихованців основ фінансової грамотності. Такий аналіз не лише висвітлює теоретичні аспекти проблеми, але й надає практичні рекомендації для підвищення компетентності майбутніх педагогів у сфері фінансового виховання дітей.

Дослідження стану готовності майбутніх вихователів до формування фінансової грамотності дітей старшого дошкільного віку потребує ґрунтовного аналізу наявної системи підготовки фахівців дошкільної освіти в сучасних умовах модернізації освітнього процесу. Вивчення цього питання набуває особливої

актуальності у зв'язку з оновленням змісту Державного стандарту дошкільної освіти та впровадженням фінансово - економічної складової у освітній процес закладів дошкільної освіти. Результати наукових розвідок свідчать про недостатній рівень уваги до проблеми фінансової підготовки майбутніх вихователів, що створює певний дисбаланс між запитами суспільства та реальним станом професійної підготовки педагогів. Сучасні тенденції розвитку дошкільної освіти вказують на необхідність включення фінансового компонента в освітній процес, проте відсутність системної підготовки вихователів до такої діяльності ускладнює практичну реалізацію цього завдання.

Експериментальне дослідження проводилося серед студентів 3 курсу денної форми навчання факультету педагогічної освіти, спеціальності дошкільної освіти, Київського столичного університету імені Бориса Грінченка міста Києва. В експериментальному дослідженні взяли участь 12 студентів: 7 – в експериментальній групі та 5 – у контрольній, що дало змогу здійснити порівняльний аналіз отриманих результатів.

Метою поділу було створення двох максимально однорідних груп для забезпечення об'єктивності експерименту. Необхідно було уникнути ситуації, коли студенти з високими початковими знаннями (за результатами констатувального зрізу) сконцентруються лише в одній групі.

Поділ студентів на експериментальну та контрольну групи відбувся на основі результатів констатувального етапу (анкетування). Ключовою підставою був принцип порівняльної еквівалентності: обидві групи були збалансовані за початковим рівнем готовності (середнім балом) до формування фінансової грамотності, що забезпечило чистоту та об'єктивність експерименту.

На даному етапі використовувалися кілька методів діагностики, серед яких - метод анкетування. Питання анкети були складені таким чином, щоб виявити у респондентів рівень досліджуваної проблеми, а саме: знань та практичних умінь

майбутніх вихователів ЗДО щодо основ фінансового виховання дітей дошкільного віку в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

Анкета складалася з 19 питань. В анкеті було запропоновано 16 закритих питань, на які потрібно було обрати одну або кілька з запропонованих відповідей, а також 3 запитання відкритого типу. Запитання під номерами 1, 9, 12, 14 та 17 стосувалися ставлення майбутніх вихователів до проблеми фінансового виховання дітей дошкільного віку та передбачали варіанти відповіді «так», «ні», «частково» або «важко відповісти». У запитанні №10 студенти повинні були розкрити власне бачення проблеми формування основ фінансової грамотності дітей старшого дошкільного віку, зокрема в аспекті щодо перешкод належного впровадження фінансової грамотності в освітній взаємодії з дітьми дошкільного віку в ЗДО.

При аналізі відповідей на питання п'ять ми мали дізнаватися про чинники, які найбільше впливають на формування основ фінансової грамотності у дітей дошкільного віку на думку студентів. А в дев'ятому дізнавалися про важливість участі батьків в ознайомленні дітей з фінансовими поняттями. Відкриті запитання під номерами 10, 15, 19 оцінювалися у відповідності до кількості слів у відповіді. Найменший бал отримали відповіді з одним словом, три бали отримали думки на кілька слів. Найвищий бал - п'ять, отримали студенти які надали розширену думку на кілька речень.

На констатувальному етапі експерименту результати відповідей студентів експериментальної і контрольної груп були близькими. Зокрема, на запитання про необхідність фінансового виховання більшість респондентів (67%) дали позитивну відповідь, тоді як на питання про реалістичність виконання цього завдання в освітньому просторі сучасного закладу дошкільної освіти половина студентів висловилася невпевнено.

Щодо оцінки власних умінь стосовно стану формування основ фінансової грамотності в дошкільній освіті лише незначна кількість опитаних оцінила його як високий, решта поділилися між низьким і середнім рівнем, аргументуючи це

відсутністю систематичного викладання фінансових питань у закладах дошкільної освіти.

Відповідь на запитання “Чи мали Ви досвід розробки або впровадження різних форм освітньої взаємодії з дітьми з теми фінансової грамотності під час педагогічної практики?” виявилася одностайною – жоден студент не використовував взаємодію з дітьми на тему фінансова грамотність під час педагогічної практики.

Варіанти відповідей на запитання про джерела інформації для ознайомлення з особливостями формування основ фінансової грамотності дітей та які емоції це викликає впровадження цього аспекту в освітній процес ЗДО були всі коректними, проте більшість студентів (67%) обрали лише один або два варіанти, до прикладу - курси або інтернет-ресурси. І лише одна студентка відзначила чотири складові: практичний досвід вихователів, оприлюднений на шпальтах періодичних видань, інтернет-ресурси, курси та методичні рекомендації. Подібна ситуація спостерігалася і в питанні щодо чинників, які мотивують респондентів до оволодіння знаннями та уміннями щодо формування основ фінансової грамотності у дітей дошкільного віку, де з усіх всі зазначених варіантів переважна кількість студентів (75%) зазвичай вибирали лише кілька - можливість розвитку власної фінансової культури, професійна потреба, особистий інтерес.

На питання, що стосувалися впливу сім’ї та закладу дошкільної освіти на формування основ фінансової грамотності дітей старшого дошкільного віку, були наступні відповіді. Деякі респонденти (33%) вважали, що обидва фактори мають вагомий вплив на формування основ фінансової грамотності в контексті узгодження виховних впливів закладу дошкільної освіти та сімей вихованців. Інші (42%) вважали, що спершу слід запроваджувати просвітницьку роботу серед батьків, перш ніж здійснювати виховний вплив на дітей, а кілька студентів (25%) не проявляли зацікавленості в цій темі.

Відкриті питання (10, 15 та 19) на початковому етапі експерименту виявилися досить складними для студентів – відповіді були короткими та неповними. До прикладу, на питання, що їм заважає належному впровадженню фінансової грамотності в роботі з дітьми дошкільного віку, студенти вказували: недостатньо досвіду з даного питання, інформації, відсутність інформаційних та методичних матеріалів, небажання вихователів впроваджувати щось нове. Також було дві відповіді як: “Вагаюсь з відповіддю” та “Важко відповісти”. На питання про поняття «фінансова грамотність» для дітей дошкільного віку, ми отримали відповіді на кшталт “це - базові поняття про гроші, поняття і знання про гроші, розуміння про кошти, гроші, розподіл грошей”. Тобто, відповіді студентів у питаннях щодо визначення поняття “фінансова грамотність дітей дошкільного віку” обмежувалися лише наданням дітей знань про гроші, про розподіл коштів.

При підрахунку балів за закриті запитання 1, 2, 3, 5, 8, 9, 12 і 14 студенти отримували 1, 2 або 3 бали в залежності від обраного варіанту відповіді. Аналогічна система оцінювання застосовувалась до запитання 17-18. У запитаннях 4, 6, 7, 11, 13 та 16 всі запропоновані варіанти вважалися правильними, і студент міг отримати по одному балу за кожен вибраний варіант, максимум – за всі відповіді. Максимальна сума балів за всі 16 закритих запитань становила 48.

Відповіді на відкриті запитання (10, 15 та 19) оцінювалися за п’ятибальною системою, максимальна кількість балів за всі три запитання – 15. Таким чином, загальна максимальна сума балів за всю анкету могла становити 63.

З огляду на обмежений обсяг вибірки (кількість учасників становила 12 студентів), та забезпечення більшої візуальної чіткості та педагогічної достовірності при аналізі результатів було обрано три рівні оцінювання: середній, достатній та високий.

Мінімальна кількість балів, по одному на кожну відповідь, склала 19 балів. Тому розподіл балів за рівнями обрала наступний:

- середній від 0 до 21 бала

- достатній від 22 до 42 балів

- високий від 43 до 63 балів

Характеристики рівнів охарактеризуємо за трьома основними критеріями:

Мотиваційно-ціннісний: усвідомлення значущості піднятої проблеми для формування особистості сучасної дитини дошкільного віку, прагнення до професійного розвитку.

Когнітивний (знання): обізнаність із теоретичними засадами формування основ фінансової грамотності у дітей дошкільного віку.

Операційно-діяльнісний (навички): здатність застосовувати наявні знання на практиці щодо здійснення діяльності з формування основ фінансової грамотності у дітей старшого дошкільного віку в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

Відповідно, характеристики та показники щодо цих рівнів наступні:

1. Середній рівень - це до 21 балу включно.

Мотиваційно-ціннісний критерій (ставлення). Показники: неусвідомлення актуальності піднятої проблеми на сучасному етапі розвитку дошкільної освіти або її формальне розуміння. Мотивація зовнішня (вимога навчального плану). Відсутність прагнення до самоосвіти.

Когнітивний критерій (знання). Показники: фрагментарні, несистематизовані знання. Слабке володіння базовою термінологією (плутає фінансові поняття). Загальне уявлення про роль вихователя, але незнання нормативної бази.

Операційно-діяльнісний критерій (навички). Показники: нездатність самостійно визначити форми роботи. Вміння відтворити лише окремі елементи гри або бесіди. Пасивність, потреба в постійному контролі та допомозі викладача.

2. Достатній рівень - в діапазоні від 22 до 42 балів.

Мотиваційно-ціннісний критерій (ставлення). Показники: усвідомлення актуальності піднятої проблеми на сучасному етапі розвитку дошкільної освіти та її особистої значущості для професійного зростання. Стійкий інтерес до інновацій. Прагнення до якісного виконання завдань.

Когнітивний критерій (знання). Показники: системні знання основних концепцій та принципів. Вільне оперування термінологією. Знання та використання нормативної бази. Здатність до порівняльного аналізу методик.

Операційно-діяльнісний критерій (навички). Показники: вміння самостійно планувати та проводити елементи фінансового виховання. Володіння основними методами (рольова гра, дискусія). Здатність до моделювання стандартних ситуацій.

3. Високий рівень - в діапазоні від 43 і до 63 балів.

Мотиваційно-ціннісний критерій (ставлення). Показники: стійка внутрішня мотивація. Фінансова самосвідомість та відповідальність. Розглядає фінансову грамотність як інтегральну частину власного професійного зростання.

Когнітивний критерій (знання). Показники: глибокі, міждисциплінарні знання. Здатність до критичного осмислення та генерації нових ідей. Знання міжнародного досвіду. Вміння обґрунтувати власну методичну позицію.

Операційно-діяльнісний критерій (навички). Показники: здатність розробляти власні дидактичні матеріали та елементи програм. Вміння творчо вирішувати нестандартні педагогічні проблеми. Готовність виступати консультантом та ділитися досвідом з іншими студентами.

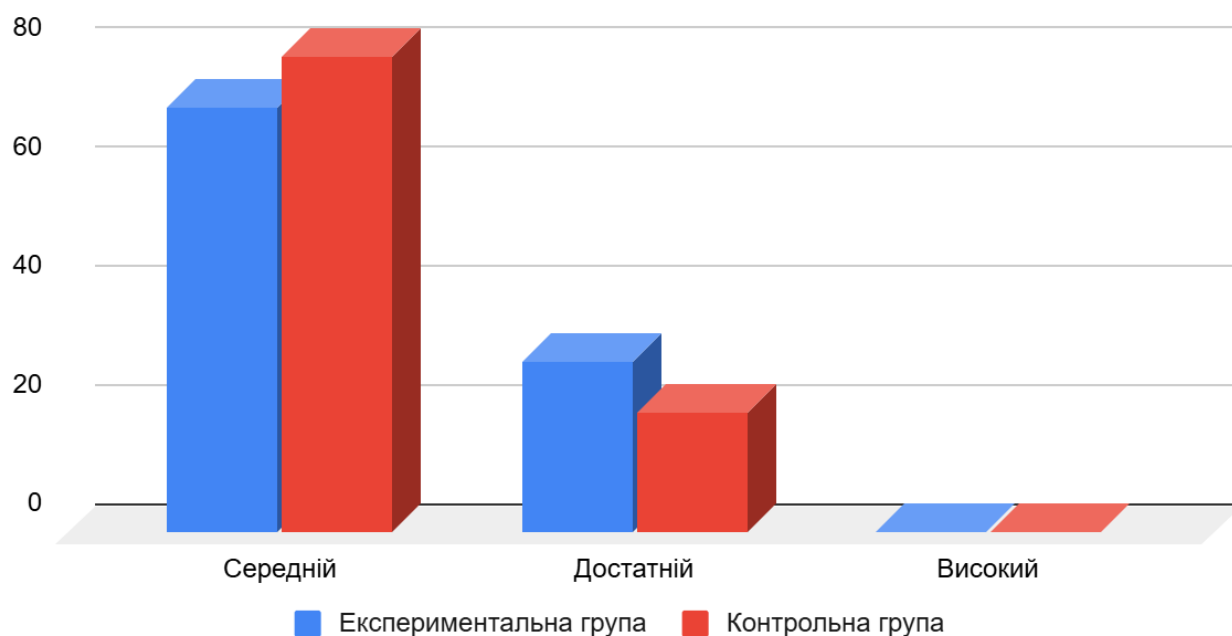
Враховуючи, що в експериментальній групі було на двох студентів більше, ніж у контрольній, результати аналізували у відсотковому співвідношенні з урахуванням чисельності кожної групи.

Таблиця 2.1.

Рівні готовності студентів експериментальної та контрольної груп

Група	Рівень	Кількість осіб	Відсоток (%)
Експериментальна група (7 осіб)	Середній	5	71,4
	Достатній	2	28,6
	Високий	0	0,0
Контрольна група (5 осіб)	Середній	4	80,0
	Достатній	1	20,0
	Високий	0	0

Стан готовності майбутніх вихователів на констатувальному етапі експерименту

2.1. Діаграма розподілу стану готовності майбутніх вихователів ЗДО до фінансового виховання дітей дошкільного віку

Аналіз діаграми та порівняння даних таблиць 2.1 вказує на те, що у студентів 3 курсу спостерігається середній та достатній рівень готовності до фінансового виховання дітей дошкільного віку.

Проведене дослідження на констатувальному етапі експерименту дозволяє зробити висновки щодо стану готовності майбутніх вихователів до формування фінансової грамотності дітей старшого дошкільного віку в освітньому процесі ЗДО. Насамперед, результати анкетування свідчать про деякий дисбаланс між теоретичним усвідомленням важливості формування основ фінансової грамотності та практичною готовністю студентів до його реалізації. Більшість респондентів (понад 90% в обох групах) визнали необхідність започаткування фінансового виховання в дошкільному віці, що вказує на позитивне ставлення до проблеми та розуміння її актуальності в контексті сучасних освітніх реформ, таких як оновлення Державного стандарту дошкільної освіти (БКДО). Однак, коли мова йде про конкретні аспекти, наприклад на питання чи знайомі студенти з рекомендаціями МОН або інших інституцій по цій проблематиці, не було жодної ствердної відповіді “так”. 83% студентів обирали відповідь “частково”, а 17% зовсім - “ні”. Аналогічно стосовно питання: “Чи володієте ви методами освітньої взаємодії, які допомагають на належному рівні ознайомити дітей з фінансовими поняттями в освітньому процесі ЗДО?” в анкеті не було жодної відповіді “так, у достатній мірі”. Відповіді однаково розподілилися між “частково” і “ні, потребує додаткової підготовки” 50% на 50% відповідно. Це свідчить про недостатню теоретичну обізнаність і недосконалість практичної складової ознайомлення студентів з проблемою формування основ фінансової грамотності дітей старшого дошкільного віку в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

Аналіз розподілу рівнів готовності, представлений у таблиці 2.1 та діаграмі (рис. 2.1), демонструє домінування середнього рівня: у експериментальній групі 71,4% студентів мають середній рівень, аналогічно і в контрольній групі цей показник становить 80% відповідно. Відсутність студентів з високим рівнем

готовності (0% в обох групах) є критично важливим результатом, який міг би свідчити про проблему готовності вихователів з означеної проблеми. Але, з огляду на кількість респондентів ми можемо охарактеризувати лише знання та вміння досліджуваної групи.

Отже, найбільш очевидний висновок у відсутності студентів з високим рівнем готовності в обох групах, може свідчити що є нагальна потреба підготовки вихователів щодо здійснення діяльності щодо формування основ фінансової грамотності в освітньому процесі закладу дошкільної освіти. Можна допустити, що ознайомлення зі специфікою формування основ фінансової грамотності в освітньому процесі закладу вищої освіти щодо підготовки вихователів означено недостатньо. Вважаємо, що є потреба у застосуванні під час лекційних, семінарських, практичних, лабораторних занять з таких навчальних дисциплін, як от: “Педагогіка”, “Основи природничо-математичних наук з методикою”, “Методика пізнавального розвитку дитини” практико-орієнтованих ситуацій, практичних кейсів, які сприятимуть вивищенню знань та умінь майбутніх вихователів щодо здійснення діяльності з формування основ фінансової грамотності у дітей старшого дошкільного віку в освітньому процесі закладу дошкільної освіти (проектна діяльність, тренінги, моделювання нестандартних ситуацій).

З іншої сторони, високий рівень готовності студентів до здійснення такої діяльності в освітньому процесі закладу дошкільної освіти неможливий без стійкої внутрішньої мотивації та особистої фінансової самосвідомості.

Відсутність студентів, які досягли високого рівня готовності на констатувальному етапі та наявність студентки в експериментальній групі на заключному етапі прямо свідчить про необхідність розробки та впровадження обґрунтованих педагогічних умов та інноваційних форм роботи в освітній процес підготовки вихователів щодо формування основ фінансової грамотності у дітей старшого дошкільного віку в освітньому процесі ЗДО.

Окрім анкетування, для отримання комплексних та достовірних даних про початковий рівень готовності майбутніх вихователів до формування фінансової грамотності, на констатувальному етапі були застосовані методи педагогічного спостереження та індивідуальних бесід. Ці методи мали на меті доповнити кількісні показники якісними характеристиками, зокрема, оцінити операційно-діяльнісний та мотиваційно-ціннісний критерії готовності студентів.

Спостереження проводилося під час практичних занять зосереджуючись на фіксації активності студентів, їхній здатності до аналізу педагогічних ситуацій та вмінні застосовувати теоретичні знання. Спостереження засвідчило, що більшість студентів (середній рівень) виявляли пасивність під час обговорення практичних завдань, пов'язаних з фінансовим вихованням дітей дошкільного віку. Вони демонстрували труднощі у моделюванні практичних методів освітньої взаємодії з дітьми дошкільного віку, зокрема ігрових ситуацій (наприклад, сюжетно-рольових ігор «Магазин» чи «Банк») та потребували постійної стимуляції й допомоги викладача для формулювання власних практичних рішень. Цей факт став додатковим підтвердженням необхідності посилення саме практичної складової підготовки майбутніх вихователів до формування основ фінансової грамотності дітей старшого дошкільного віку в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

Індивідуальні бесіди (інтерв'ювання) з майбутніми вихователями дали змогу поглибити діагностику когнітивного та мотиваційно-ціннісного критеріїв готовності студентів до здійснення означеної діяльності в освітньому процесі ЗДО. Запитання були сфокусовані на усвідомленні студентами актуальності теми, розумінні вимог Державного стандарту дошкільної освіти (БКДО) щодо формування основ фінансової грамотності у вихованців, а також на виявленні ставлення майбутніх вихователів до прагнення до саморозвитку. Бесіди показали, що студенти, віднесені нами до середнього рівня сформованості готовності до формування основ фінансової грамотності у дітей дошкільного віку в освітньому процесі закладу дошкільної освіти, часто мають суто формальне розуміння

означеної проблеми та зовнішню мотивацію (орієнтація на вимоги навчального плану), не розглядаючи формування фінансової грамотності вихованців як важливу складову своєї майбутньої професійної діяльності. Отримана інформація дозволила не лише підтвердити дані анкетування, а й деталізувати слабкі місця в підготовці вихователів, що стало основою для розробки змісту формувального етапу експериментального дослідження.

Констатувальний етап дослідження, проведений шляхом анкетування 12 студентів (експериментальна група – 7 студентів та контрольна група – 5), засвідчив недостатній рівень готовності майбутніх вихователів до формування фінансової грамотності дітей.

На констатувальному етапі дослідження мало на меті виявити стан підготовки майбутніх вихователів до здійснення формування основ фінансової грамотності дітей старшого дошкільного віку в освітньому процесі ЗДО. Аналіз отриманих даних свідчить про недостатню сформованість цієї готовності у переважної кількості студентів, які приймали участь у дослідженні.

Зокрема, домінування середнього рівня в експериментальній групі (понад 71%) та відсутність студентів на високому рівні (0%) свідчить про те, що наразі система підготовки вихователів, ймовірно, не створює необхідних умов для розвитку операційно-діяльнісних та мотиваційно-ціннісних компонентів готовності майбутніх вихователів до формування основ фінансової грамотності у дітей старшого дошкільного віку в освітньому процесі закладу дошкільної освіти..

Ці результати, хоч і отримані на обмеженій вибірці, обґрунтовують доцільність та напрямок нашої подальшої роботи: необхідно розробити та експериментально перевірити ефективність педагогічних умов, спрямованих на підвищення ефективності цієї діяльності в умовах закладу дошкільної освіти.

2.2. Обґрунтування та реалізація педагогічних умов підготовки вихователів до формування фінансової грамотності дітей старшого дошкільного віку в освітньому процесі ЗДО.

Аналіз наукових джерел та дані констатувального етапу нашого експериментального дослідження переконали нас в тому, що проблема формування основ фінансової грамотності у дітей старшого дошкільного віку є надзвичайно важливою на сучасному етапі розвитку дошкільної освіти. В світлі цього особливої значущості набуває підготовка вихователів до здійснення цього процесу в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

На основі аналізу науково-методичної літератури нами було виокремлено та обґрунтовано педагогічні умови, що сприяють ефективній підготовці вихователів до формування фінансової грамотності дітей старшого дошкільного віку в освітньому процесі ЗДО. Оскільки дослідження виявило дефіцит у сформованості готовності студентів до здійснення цієї діяльності в умовах закладу дошкільної освіти (особливо на високому рівні), впровадження спеціально розроблених педагогічних умов на формувальному етапі є важливою складовою нашого дослідження.

Першою педагогічною умовою ефективної підготовки майбутніх вихователів до формування основ фінансової грамотності у дітей старшого дошкільного віку в освітньому процесі закладу дошкільної освіти ми визначили забезпечення позитивної мотивації студентів до оволодіння знаннями та уміннями щодо формування основ фінансової грамотності дітей старшого дошкільного віку, що реалізується через формування стійкого інтересу та усвідомлення важливості фінансового виховання дітей. Мотиваційний компонент підготовки вихователів до проблеми формування фінансової грамотності дітей дошкільного віку має вирішальне значення, оскільки саме від нього залежить активність студентів у набутті професійних знань і навичок.

Ця умова є фундаментальною, оскільки формування професійної готовності неможливе без сформованого мотиваційно-ціннісного критерію. Відсутність студентів на високому рівні, зафіксована на констатувальному етапі, прямо вказує на недостатнє усвідомлення ними професійної значущості цієї проблеми в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

Реалізація цієї умови передбачає систематичну роботу, спрямовану на переведення мотивації студентів із зовнішньої (орієнтація на оцінку чи вимоги навчального плану) у внутрішню (професійну), що реалізується через формування стійкого інтересу та усвідомлення важливості фінансового виховання дітей. Це досягається шляхом:

Актуалізація особистісної значущості. Студентам пропонується спершу порефлексувати щодо власної фінансової культури, а потім в діалогах обговорити свої думки, це має допомогти усвідомити, що професійна компетентність тісно пов'язана з особистою фінансовою самосвідомістю.

Проблематизація та ціннісні дискусії. Використання кейс-завдань та діалогічних форм роботи (дискусій) про морально-економічні якості (чесність, відповідальність, дбайливість). Це дозволяє наголосити на тому, що фінансова грамотність є частиною соціальної компетентності і сприяє особистісному розвитку дитини (Н. Колосова).

Створення ситуацій успіху. Залучення студентів до створення міні-проектів, що мають реальну практичну цінність, наприклад, розробка дидактичного посібника, який можна використати у ЗДО. Це стимулює інтерес та формує стійке прагнення до самоосвіти.

Кінцевим результатом реалізації цієї умови є формування у студентів гуманістично-орієнтованої ціннісної позиції, що дозволяє сприймати фінансове виховання як інтегральну частину їхньої професійної філософії.

Друга педагогічна умова - це розширення знань студентів про специфіку та особливості фінансового виховання дітей дошкільного віку.

Ця умова спрямована на вдосконалення когнітивного критерію готовності, оскільки результати констатувального етапу (домінування середнього рівня) вказують на фрагментарність та несистематизованість знань.

Реалізація умови передбачає вихід за межі традиційного викладання і зосереджується на:

Міждисциплінарній інтеграції. Фінансова грамотність розглядається не ізольовано, а як інтегральна частина освітніх ліній в базовому компоненті дошкільної освіти (соціальна компетентність, дитина у світі культури, дитина у світі природи). Це допомагає студентам бачити зв'язок економічних понять (праця, ресурси, ціна) з повсякденним життям дитини.

Освоєння нормативно-правового базису. Засвоєння вимог Державного стандарту дошкільної освіти щодо соціально-фінансової компетентності. Це забезпечує системність знань та академічну грамотність майбутніх фахівців.

Поглиблена обізнаність майбутніх вихователів з інноваційними програмами. Ознайомлення з українськими та міжнародними програмами з економічного виховання (наприклад, «Афлатот») та науковими концепціями (Г. Троцько, Н. Колосова), що сприяє формуванню критичного мислення та здатності до порівняльного аналізу методик.

Кінцевий результат цієї умови — формування глибоких, системних та міждисциплінарних знань, що є основою для переходу на достатній і високий рівні.

До третьої педагогічної умови віднесемо стимулювання практичної діяльності студентів шляхом впровадження інноваційних форм освітньої взаємодії.

Ця умова є ключовою для розвитку операційно-діяльнісного критерію готовності та прямо пов'язана з усуненням проблеми відсутності студентів на високому рівні (0%) на констатувальному етапі. Вона вимагає переведення теоретичних знань у практичну площину.

Реалізація умови ґрунтується на принципі діяльнісного підходу та включає:

Впровадження проєктної діяльності. Організація роботи над проєктами (наприклад, розробка авторської гри або сценарію благодійної акції), що дозволяє студентам самостійно створювати дидактичний продукт і моделювати складні педагогічні ситуації. Це є прямим механізмом досягнення високого рівня.

Застосування тренінгових та інтерактивних форм. Використання кейс-методу (аналіз ситуацій-проблем) та симуляційних ігор, які навчають студентів творчо вирішувати нестандартні ситуації, пов'язані з фінансовим вихованням дітей (наприклад, "Як відповісти дитині на незручні питання про гроші?").

Використання цифрових технологій. Практичне освоєння цифрових інструментів (LearningApps, відео-аналіз), що готує майбутніх вихователів до ефективної роботи в сучасному закладі дошкільної освіти та підвищує їхню технологічну компетентність.

Одним із ключових елементів стимулювання практичної діяльності стало цілеспрямоване використання цифрових технологій та мультимедійних засобів. Це відповідає сучасним вимогам до вихователя, який повинен володіти не лише традиційними, а й інноваційними інструментами для освітньої взаємодії. Практичне освоєння цифрових інструментів, таких як LearningApps та відео-аналіз, мало на меті підготувати майбутніх вихователів до ефективної роботи в сучасному закладі дошкільної освіти (ЗДО) та підвищити їхню загальну технологічну компетентність. Ми прагнули, щоб студенти могли не лише споживати цифровий контент, але й самостійно створювати дидактичні матеріали.

Практична робота з платформою LearningApps була спрямована на формування вмінь проєктування інтерактивних навчальних ігор. Студентам було запропоновано розробити власні вправи, орієнтовані на дітей старшого дошкільного віку, для закріплення фінансових понять. Наприклад, створення вправ на кшталт «Що можна купити за гроші?» (розрізнення потреб і бажань), «Сортувальник ресурсів» (класифікація понять «праця», «товар», «гроші») або «Економічні пазли». Така діяльність не лише поглибила розуміння студентами

методичних принципів (що доступно дитині, а що ні), але й забезпечила їх методичною автономією, дозволяючи швидко генерувати якісний ігровий контент відповідно до конкретних потреб групи.

Також значна увага приділялася відео-аналізу освітнього контенту фінансового спрямування. Студенти не просто переглядали відеоматеріали (наприклад, мультфільми «Буба – Супермаркет» чи освітні ролики на кшталт «Історія грошей»), а здійснювали їхній педагогічний розбір. Це включало: ідентифікацію фінансових понять, які демонструються; розробку системи запитань для дітей після перегляду; оцінку етичної складової (чи сприяє мультфільм формуванню позитивного ставлення до праці та ощадливості). Це дозволило студентам сформувати навички критичного відбору та ефективної інтеграції мультимедійних засобів в освітній процес ЗДО.

Цілеспрямоване впровадження інноваційних форм роботи забезпечує формування стійких практичних навичок та готовності до творчого перетворення педагогічного процесу, що є необхідною умовою для досягнення високого рівня готовності до формування фінансової грамотності дітей дошкільного віку.

Для реалізації вищевказаних умов, на першому етапі нашої експериментальної роботи ми вважали за доцільне глибше ознайомити студентів з особливостями формування основ фінансової грамотності у дітей старшого дошкільного віку. Для реалізації першої педагогічної умови та актуалізації когнітивного й мотиваційного критеріїв, на початковому етапі формувального експерименту нами було проведено низку форм освітньої взаємодії зі студентами. Основною метою цих зустрічей було формування у студентів особистісного ставлення до проблеми формування основ фінансової грамотності у дітей старшого дошкільного віку в освітньому процесі закладу дошкільної освіти. Під час занять ми акцентували увагу на тому, що фінансова культура — це не просто вміння рахувати гроші, а життєво необхідна компетентність, яка впливає на якість життя

кожної людини, її здатність планувати майбутнє та раціонально використовувати ресурси.

Особливістю цих форм освітньої взаємодії зі студентами був їхній діалогічний характер. Під час дискусій зі студентами обговорювалися реальні життєві ситуації, де фінансові навички відіграють вирішальну роль (наприклад, планування сімейного бюджету, уникнення боргових пасток, свідоме споживання). Це дозволило студентам побачити прямий зв'язок між власною фінансовою поведінкою та тією моделлю, яку вони транслюватимуть дітям у майбутньому.

Значну увагу було приділено розвінчуванню стереотипу про те, що «дошкільникам ще зарано знати про гроші». Наводячи конкретні приклади з педагогічної практики та повсякденного життя, ми спільно зі студентами аналізували, як економічні категорії (праця, ціна, вибір) природно інтегруються в дитячу гру та побут. Такий підхід сприяв зміні позиції студентів: від пасивного сприйняття інформації вони перейшли до активного обговорення, ставлячи питання про методику подання цього матеріалу дітям та висловлюючи власні погляди на етичні аспекти фінансового виховання.

На другому етапі нашої експериментальної роботи ми перейшли від теоретичних дискусій до практико-орієнтованих завдань, що є основою діяльнісного підходу в освіті. Головною метою цього етапу було стимулювання практичної діяльності студентів та формування стійких професійних умінь, необхідних для роботи з дітьми (зокрема, згідно з вимогами БКДО). Ми використовували комплекс інноваційних форм роботи (проєктна діяльність, кейс-метод, цифрові технології), що забезпечило переведення знань, отриманих на першому етапі, у площину творчої професійної дії.

Однією з найбільш ефективних форм стала проєктна діяльність. Студентам експериментальної групи (7 осіб) було запропоновано низку завдань, які вимагали самостійної розробки практичних ресурсів. Наприклад, вони проєктували сценарії сюжетно-рольових ігор («Банк», «Створення власного бізнесу»), розробляли

макети дидактичних посібників для засвоєння фінансових понять «Потреба чи Бажання» або створювали алгоритми відповідних форм освітньої взаємодії з дітьми, що пов'язували фінансову грамотність із бережливим ставленням до ресурсів (екологічна складова). Така діяльність дозволила не лише закріпити знання студентів з означеної проблеми, а й розвинути творчий підхід та готовність до інновацій, що є ознакою високого рівня готовності.

Також нами активно використовувалися кейс-метод та цифрові технології. Студенти аналізували реальні педагогічні ситуації-проблеми (наприклад, як реагувати на прохання дитини купити щось, що їй “надзвичайно потрібне прямо зараз” тощо) та пропонували кілька варіантів їхнього вирішення.

У межах реалізації третьої педагогічної умови, особливий акцент було зроблено на використанні методу аналізу конкретних ситуацій. Ми виходили з того, що майбутній вихователь повинен бути готовим до вирішення етично складних питань, які неминуче виникають у процесі фінансово-економічної соціалізації дітей. Робота з кейсами відбувалася у форматі мікрогруп, що стимулювало дискусію та пошук колегіальних рішень.

Нами було розроблено банк педагогічних кейсів, які умовно поділялися на три групи:

Ситуації етичного вибору. Наприклад, кейс «Знайдені гроші», де студентам пропонувалося розробити алгоритм дій вихователя у ситуації, коли дитина знайшла чужу річ або гроші й не хоче їх повертати. Студенти мали обґрунтувати, як пояснити дошкільнику поняття «власність» та «чесність» без моралізаторства.

Ситуації споживчої поведінки. Кейс «Хочу все і зараз». Аналізувалася типова ситуація істерики дитини в магазині. Завданням студентів було розробити рекомендації для батьків, а також змодельовати діалог вихователя з дитиною, спрямований на розрізнення понять «життєва необхідність» (потреба) та «миттєва забаганка» (бажання).

Ситуації соціальної нерівності. Кейс «Багатий – бідний». Студенти шукали шляхи гуманістичного врегулювання конфліктів, коли вихованці закладу дошкільної освіти оцінюють один одного за привабливістю іграшок чи одягу.

Вирішення кожного кейсу відбувалося за алгоритмом: ідентифікація проблеми, потім аналіз мотивів поведінки дитини, розробка варіантів педагогічного реагування і вибір оптимального рішення згідно з нормами базових компонент дошкільної освіти. Такий підхід дозволив трансформувати теоретичні знання студентів у стійкі алгоритми професійної поведінки.

Оскільки гра є провідним видом діяльності дошкільника, ми вважали за необхідне сформувати у студентів не лише вміння вирішувати ситуації, а й навички педагогічного керівництва іграми на фінансову тематику. На цьому етапі студенти експериментальної групи виступали у ролі розробників та організаторів ігрового простору. На відміну від студентів з контрольної групи.

Робота здійснювалася у кілька етапів.

Етап проєктування. Студенти самостійно розробляли сценарії сюжетно-рольових ігор економічно-фінансового спрямування («Банк», «Супермаркет», «Рекламна агенція», «Фермерське господарство»). Важливою умовою було наповнення гри реальним економічним змістом. Наприклад, у грі «Банк» діти мали відкрити рахунок - для розуміння що гроші десь зберігаються. Далі, діти-клієнти мали оформити кредит для купівлі іграшки. Касир видати або прийняти гроші. Консультант пояснити клієнтам, як відповідально використовувати кошти і що їх потрібно повернути.

Ключові правила. Гроші потрібно рахувати. Кредит (позика) видається на конкретну мету і повинен бути повернений. Банк зберігає гроші клієнтів.

Етап моделювання (програвання). Під час практичних занять студенти «програвали» розроблені сценарії один з одним. Це дозволяло виявити слабкі місця у сценарії, перевірити доцільність використання атрибутів (саморобних банкоматів, касових апаратів, чеків) та відпрацювати мовленнєві штампи.

Етап рефлексії. Після кожного програвання відбувалося обговорення, а чи вдалося донести до «дітей» (роль яких виконували інші студенти) фінансову суть дій? Чи була гра цікавою? Зрозумілою?

Особливо ефективним виявилось завдання «створення ігротеки», де студенти виготовляли атрибути для ігор із підручних матеріалів. Наприклад, атрибути для «банкомата» це картонна коробка з отвором, саморобні кредитні картки з паперу, бланки для заявок на кредит та депозит, ігрові гроші, фірмові значки, бейджи. Це сприяло розумінню того, що для здійснення формування основ фінансової грамотності у дітей дошкільного віку не обов'язково купувати дорогі іграшки – важливішою є креативність педагога та його вміння виготовити простий предмет (наприклад, папірці-гроші).

Заключним етапом розвитку операційно-діяльнісного критерію готовності студентів експериментальної групи стало інтегроване використання набутих знань і практичних навичок під час виробничої педагогічної практики у закладах дошкільної освіти. Якщо в аудиторії студенти лише моделювали педагогічну діяльність, то в умовах реальної групи дошкільників вони мали продемонструвати педагогічну майстерність та готовність до творчого вирішення нестандартних ситуацій.

Головним завданням студентів стала апробація розроблених на другому етапі навичок та умінь. Студенти отримали завдання спроектувати та провести заняття із використанням сюжетно-рольових ігор фінансового спрямування (наприклад, «банк», «пекарня», «екологічний магазин»). Це вимагало від них не лише знання правил гри, а й уміння здійснювати педагогічне керівництво ігровим процесом, цілеспрямовано вводити економічні поняття (праця, ціна, дохід, ощадливість) та контролювати засвоєння морально-економічних якостей (чесність, відповідальність за свої витрати).

Впровадження ігрових технологій у реальній практиці дало змогу виявити рівень методичної гнучкості студентів. У процесі гри виникали непередбачувані

ситуації, наприклад дитина не хотіла «платити» за товар, виникали конфлікти через «власність» чи «дохід». У ці моменти студенти експериментальної групи продемонстрували здатність творчо реагувати, не зупиняючи гри, а перетворюючи конфлікт на ситуацію-проблему, яка вимагала етичного та соціального вибору. Це пряме свідчення формування високого рівня їхньої готовності, оскільки вони змогли застосувати принципи гуманістичного підходу на практиці.

Таким чином, педагогічна практика стала контрольно-оцінювальним майданчиком для підтвердження ефективності наших педагогічних умов. Успішне проведення рольових ігор, а також здатність студентів інтегрувати фінансову тематику в основну діяльність дошкільників безпосередньо засвідчили, що цілеспрямований розвиток мотиваційно-ціннісного та операційно-діяльнісного критеріїв забезпечив якісний перехід студентів на вищий рівень професійної компетентності.

2.3. Аналіз результатів проведеного дослідження

У контексті експериментальної роботи з підготовки майбутніх вихователів до формування фінансової грамотності дітей старшого дошкільного віку аналіз результатів є ключовим етапом, що дозволяє оцінити ефективність запропонованих педагогічних умов та виявити динаміку змін у професійній готовності студентів. Цей підрозділ присвячено порівняльному аналізу даних констатувального та завершального етапів експерименту, з акцентом на емпіричні показники, представлені в таблицях та діаграмах. На основі отриманих результатів було обґрунтовано вплив реалізації педагогічних умов на формування готовності майбутніх вихователів до фінансової грамотності дітей дошкільного віку в освітньому процесі закладу дошкільної освіти. Такий аналіз має підтвердити позитивний ефект впроваджених умов, та надає рекомендації для подальшого

удосконалення освітніх програм, сприяючи інтеграції фінансового компонента в освітній процес закладів дошкільної освіти (ЗДО).

На завершальному етапі експерименту студентам як експериментальній так і контрольній групі повторно запропонували заповнити анкету, що дозволило визначити динаміку змін у рівні їхньої готовності. Після опрацювання результатів було отримано такі показники.

Таблиця 2.2.

Стан готовності майбутніх вихователів ЗДО до фінансового виховання дітей дошкільного віку на завершальному етапі експерименту

Група	Рівень	Кількість осіб	Відсоток (%)
Експериментальна група (7 осіб)	Середній	2	28,57
	Достатній	4	57,14
	Високий	1	14,29
Контрольна група (5 осіб)	Середній	3	60
	Достатній	2	40
	Високий	0	0

Стан готовності майбутніх вихователів на завершальному етапі експерименту

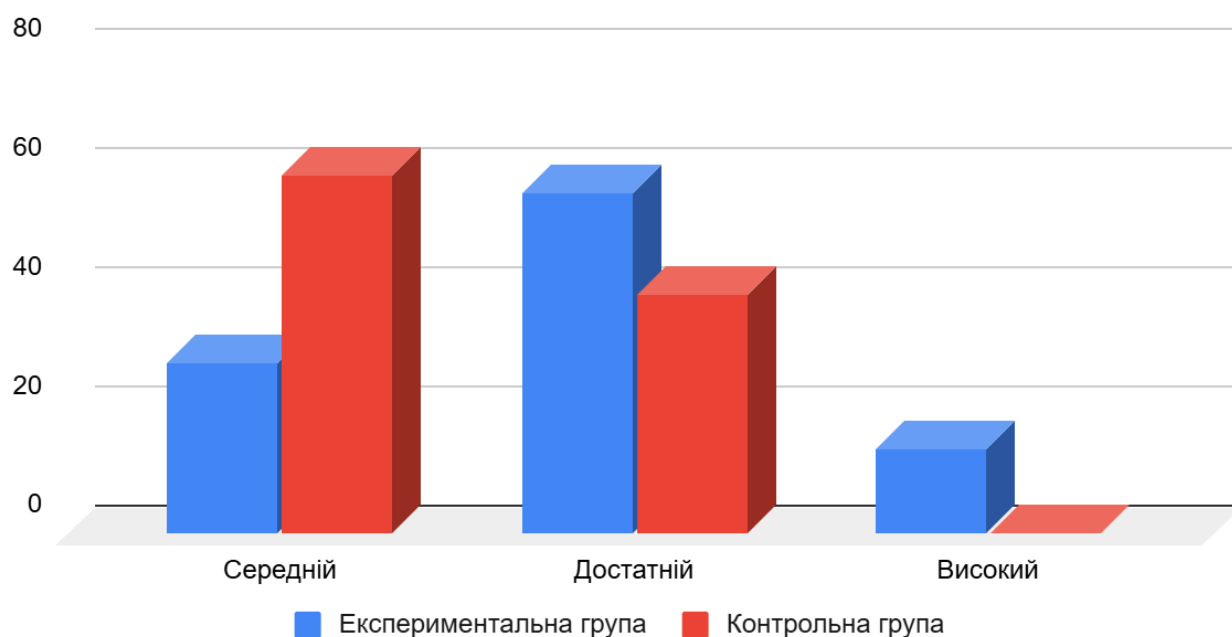

Рис.2.2. Діаграма розподілу стану готовності майбутніх вихователів ЗДО до фінансового виховання дітей дошкільного віку на завершальному етапі експерименту

Насамперед привертає увагу високий показник достатнього рівня в обох групах, однак у різних пропорціях: якщо в експериментальній групі цей рівень демонструють 57,14% респондентів, то в контрольній – лише 40 %, що свідчить про кращу динаміку засвоєння відповідних умінь саме серед учасників, які залучалися до формувального впливу. Водночас у контрольній групі спостерігається більша частка осіб із середнім рівнем (60% проти 28,57% в експериментальній), що може вказувати на недостатню ефективність традиційних освітніх підходів або слабшу мотиваційну залученість. Важливо й те, що зафіксовано високий рівень у однієї студентки з експериментальної групи.

Перетікання студентів з середнього рівня на достатній рівень демонструє позитивний ефект педагогічного впливу. В експериментальній групі він становить

57,14% і ріст відповідно на 28,54%. У контрольній групі становить 40% і ріст відповідно на 20%. В той же час частка студентів на середньому рівні зменшилася на мінус 42,83% і мінус 20% відповідно в експериментальній і контрольній групах. Це може вказувати на різні траєкторії індивідуального розвитку або варіативні передумови, пов'язані з попереднім рівнем підготовки.

Загалом діаграма не лише відображає статичний зріз рівнів, а й дозволяє зробити висновки про якість реалізованої програми: експериментальна група відзначається більшою концентрацією результатів у достатньому діапазоні, що вказує на узгодженість та системність впливу. Тоді як контрольна група демонструє майже той самий результат, зміни відбулися лише з одним студентом, який перейшов з середнього на достатній рівень. Мабуть, це підтверджує нерівномірність розвитку й відсутність спрямованої педагогічної підтримки. Таким чином, діаграма виступає не лише інструментом фіксації рівневих характеристик, але й аналітично значущим засобом, який окреслює різницю в ефективності застосованих методик.

Порівняння результатів чітко засвідчило позитивну динаміку в експериментальній групі. Відбувся значний якісний зсув у розподілі студентів на вищі рівні.

Отже, маємо ключові маркери розподілу студентів по рівням.

Поява високого рівня. Завдяки впровадженню практико-орієнтованих завдань (проектування та апробація ігор «Банк» і «Створення власного бізнесу») у експериментальній групі з'явилася студентка, яка досягла високого рівня (14,29%). Вона продемонструвала здатність до творчого перетворення педагогічної діяльності, самостійної розробки методичних матеріалів та етично виваженого вирішення складних ситуацій.

Зростання достатнього рівня. Як вже зазначалося, частка студентів на достатньому рівні в експериментальній групі зросла з 28,6% до 57,14%. Це свідчить

про ефективне засвоєння ними теоретико-методичних знань та вміння застосовувати стандартні форми роботи відповідно до вимог БКДО.

Стагнація в контрольній групі. У контрольній групі, де не було цілеспрямованого впливу, розподіл залишився майже незмінним (80% і 60% на середньому рівні), що підкреслює неефективність традиційної системи підготовки в умовах сучасної вимоги.

Хороші результати експериментальної групи вказують, що цілеспрямований педагогічний вплив, включаючи мотиваційні елементи, інноваційні технології та практичну спрямованість, ефективно усуває базові прогалини в знаннях і навичках студентів.

Порівняння результатів експериментальної та контрольної груп на заключному етапі говорить про те, що відсутність системної підтримки призводить до нерівномірного розвитку, де індивідуальні фактори (наприклад, самоосвіта чи попередній досвід) грають ключову роль, але не забезпечують масового прогресу.

Крім того, аналіз пропорцій показує, що в експериментальній групі відбулося перерозподіл ресурсів готовності: зменшення середнього рівня на користь достатнього та високого, що може бути пов'язано з мотиваційними стратегіями (наприклад, ситуаціями успіху та науково-дослідницькою роботою), які стимулювали студентів до глибшого засвоєння матеріалу.

Крім того, емоційний компонент (позитивне підкріплення, атмосфера довіри) ймовірно сприяло мотивації, оскільки студентка з високим рівнем з'явилася саме після формувального етапу, де акцент робився на ситуаціях успіху та співпраці з дітьми в закладі дошкільної освіти.

Порівняльний аналіз також виявляє потенційні обмеження: відсутність високого рівня у контрольній групі та лише 14,29% в експериментальній вказує на необхідність тривалішого втручання або посилення практичного компонента (наприклад, розширення педагогічної практики в закладах дошкільної освіти).

Загалом, аналіз підтверджує, що позитивні зміни відбулися саме завдяки впровадженню розробленому комплексу педагогічних умов. Зокрема, мотиваційний етап забезпечив усвідомлення важливості теми, а практико-орієнтований етап (кейс-метод, апробація рольових ігор в закладах дошкільної освіти) трансформував це усвідомлення в стійкі професійні навички. Запропоновані зміни на формувальному етапі забезпечують системний прогрес, але вимагають подальшої оптимізації для досягнення високого рівня у більшості студентів.

Висновки до другого розділу

Проведене дослідження дозволило узагальнити отримані результати та простежити ключові тенденції у формуванні відповідних умінь і навичок серед учасників експериментальної та контрольної груп. Аналіз діаграми розподілу рівнів показав, що хоча обидві групи демонструють схожу структуру результатів, саме експериментальна група має більш сприятливий баланс між середнім і достатнім рівнями. Це свідчить про те, що запропонована програма формувального впливу створила умови для більш цілеспрямованого розвитку досліджуваного показника та сприяла розкриттю індивідуального потенціалу студентів.

Одним із ключових висновків є встановлення того, що достатній рівень є домінуючим у двох вибірках, проте частка респондентів цього рівня в експериментальній групі значно перевищує показники контрольної. Така динаміка підтверджує цілеспрямоване зміщення результатів у бік стабільності та достатньої сформованості відповідних умінь. Натомість у контрольній групі збережено більшу присутність середнього рівня, що вказує на обмежену результативність стандартних форм навчання та відсутність системних заходів, які могли б забезпечити прогрес у засвоєнні матеріалу.

Виявлена різниця між групами дозволяє стверджувати, що формувальний експеримент мав практичну значущість та вплинув на підвищення загального рівня підготовленості учасників. Наявність навіть мінімального відсотка високого рівня серед респондентів експериментальної групи свідчить про можливість подальшого розвитку за умов цілеспрямованої методичної роботи. Контрольна група, хоча й демонструє деякі позитивні результати, усе ж характеризується більшою варіативністю та меншою структурованістю показників, що підтверджує необхідність упровадження інноваційних підходів.

Зіставлення результатів також виявило, що відсутність високого рівня в контрольній групі визначає певні труднощі у формуванні досліджуваного показника. Це підкреслює актуальність удосконалення навчально-методичного забезпечення, розроблення диференційованих завдань, які дозволять не лише вирівняти базовий рівень підготовки учасників, але й створити передумови для досягнення більш прогресивних результатів. Отже, дослідження окреслює перспективи покращення та адаптації навчального процесу до індивідуальних потреб студентів.

Отримані дані демонструють, що структурованість впливу та використання інтерактивних, практикоорієнтованих методів навчання сприяли більш виразній позитивній динаміці в експериментальній групі. Це дозволяє зробити висновок про важливість комплексного підходу, у межах якого застосовуються різні форми контролю, підтримки мотивації та залучення студентів до активної діяльності. Саме такі фактори стають визначальними у формуванні стійких компетентностей і забезпеченні прогресивної траєкторії розвитку.

Узагальнюючи результати, можна стверджувати, що дослідження підтвердило ефективність формувального впливу та засвідчило доцільність упровадження розроблених умов в освітній процес. Виявлені тенденції вказують про можливість підвищення результативності за допомогою методичної інтервенції та окреслюють ширші перспективи для подальших наукових розвідок у

цьому напрямі. Зокрема, подальші дослідження можуть бути спрямовані на розкриття механізмів індивідуальної динаміки розвитку, уточнення ефективності окремих методичних інструментів та перевірку стабільності отриманих результатів у довготривалій перспективі.

ВИСНОВКИ

Аналіз науково-педагогічних джерел (Н. Гавриш, Н. Грама) дозволив встановити, що фінансова грамотність дітей дошкільного віку розглядається науковцями як інтегративна якість особистості, що включає елементарні фінансові знання, вміння та навички, а також ціннісне ставлення до фінансових ресурсів та процесів. Формування фінансової грамотності дитини є складним і тривалим процесом, що потребує врахування вікових та індивідуальних особливостей дошкільників, використання спеціальних форм і методів навчання, адаптованих до їхнього рівня сприйняття.

У першому розділі проведене дослідження дало змогу комплексно проаналізувати процес підготовки майбутніх вихователів до формування фінансової грамотності дітей старшого дошкільного віку та визначити ефективні педагогічні умови для її реалізації.

На основі теоретичного аналізу наукових джерел було з'ясовано, що поняття «фінансова грамотність» у контексті дошкільного віку інтерпретується як початковий рівень засвоєння елементарних економічних, фінансових понять, формування навичок раціонального використання коштів, уявлень про обмін, купівлю-продаж, необхідність праці як джерела доходу. У дітей старшого дошкільного віку вже спостерігається здатність до логічного мислення, елементарного аналізу, прийняття рішень, що створює передумови для успішного формування первинних фінансових уявлень.

Аналіз стану досліджуваної проблеми в сучасній педагогічній науці та практиці показав, що хоча питання фінансового виховання дошкільників набуває дедалі більшої уваги, підготовка педагогів до цієї діяльності залишається фрагментарною, недостатньо методично забезпеченою і часто не систематизованою. Відсутність єдиних підходів до змісту фінансової освіти дітей та відповідної підготовки педагогічних кадрів ускладнює реалізацію даного

напрям у освітньому процесі закладів дошкільної освіти. Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості впровадження запропонованих змін підготовки у навчально-виховний процес педагогічних факультетів. Запропоновані зміни, рекомендації, завдання, дидактичні матеріали можуть бути використані як викладачами вищих навчальних закладів, так і самими вихователями у роботі з дітьми.

Узагальнюючи результати проведеного дослідження, можна стверджувати, що проблема підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до реалізації фінансового виховання дітей дошкільного віку є актуальною та багатовимірною, оскільки поєднує професійно-педагогічні, психологічні та соціально-економічні аспекти. Для здобувачів фаху «Дошкільна освіта» фінансове виховання постає не лише як окрема методична складова, а як інтегративний напрям, що дозволяє формувати у дітей базові уявлення про відповідальне ставлення до ресурсів, працю, споживання та взаємодію у соціальному середовищі. У зв'язку з цим особливої ваги набуває визначення педагогічних умов, що сприяють ефективному становленню професійної готовності майбутніх фахівців.

До основних внутрішніх умов, що впливають на формування такої готовності, дослідження віднесло спрямованість студентів не лише на організаційну діяльність, а й на педагогічну та психологічну складові майбутньої професії; достатній розвиток пізнавальних процесів та психічних функцій; адекватну самооцінку та сформованість особистісно-професійних якостей. Встановлено, що наявність базових і спеціальних знань із дошкільної педагогіки, вікової психології, а також методик дошкільної освіти є важливою передумовою успішного опанування змісту фінансового виховання. Сукупність цих характеристик утворює внутрішній потенціал майбутнього вихователя, від якого суттєво залежить рівень його професійної зрілості.

Не менш значущими виявилися зовнішні педагогічні умови, що створюються освітнім закладом. До них належать організація сприятливого, методично

насиченого освітнього середовища, позитивне та підтримувальне ставлення педагогічного колективу до студентів, формування ціннісного ставлення до професії, а також забезпечення належних можливостей для практичної підготовки. Важливим зовнішнім чинником визначено й матеріально-фінансову підтримку галузі з боку держави, що прямо впливає на престижність фаху та залучення мотивованих студентів.

У межах підготовки до здійснення фінансового виховання майбутній вихователь має оволодіти комплексом професійних завдань, які охоплюють формування мотиваційної сфери дітей, розвиток їхньої здатності до осмисленого ставлення до навколишнього середовища як простору життєдіяльності; засвоєння ними базових фінансових знань; отримання досвіду суспільно корисної діяльності та застосування знань на практиці. Таким чином, майбутній вихователь має не лише володіти певним знанням, а й уміти трансформувати його у доступні для дитини форми, забезпечити реалізацію фінансові компетентності дошкільників через ігрові, пізнавальні, трудові та творчі методи.

У другому розділі магістерської роботи було проведено дослідницько-експериментальну роботу. Проведене в Києві експериментальне дослідження, у якому взяли участь студенти денної форми навчання третього курсу факультету дошкільної освіти, було спрямоване на експериментальну перевірку ефективності підготовки майбутніх вихователів до теми фінансового виховання дітей. Загалом у дослідженні взяли участь 12 студентів, з яких 7 становили експериментальну групу, а 5 – контрольну.

Формувальний етап передбачав інтеграцію в освітній процес комплексу спеціально розроблених педагогічних умов, які забезпечували системний розвиток усіх компонентів готовності майбутніх вихователів.

Мотиваційно-ціннісний процес через діалогічні лекції та обговорення етичних аспектів фінансового виховання, що сприяло усвідомленню особистої та професійної значущості теми (реалізація першої умови).

Когнітивного процесу через міждисциплінарний аналіз вимог базового компонента дошкільної освіти (БКДО) та ознайомлення з міжнародними програмами, що забезпечило систематизацію теоретичних знань (реалізація другої умови).

Операційно-діяльнісного процесу через стимулювання практичної діяльності шляхом впровадження інноваційних форм роботи – аналізу кейс-завдань, проєктування та апробації рольових ігор економічного спрямування («Банк», «Створення власного бізнесу») безпосередньо в умовах педагогічної практики в закладі дошкільної освіти.

У результаті, цілеспрямована реалізація трьох педагогічних умов забезпечила перехід студентів експериментальної групи від фрагментарного середнього рівня готовності до достатнього та високого, що експериментально підтвердило ефективність розробленої методики.

Загалом результати експерименту переконливо свідчать, що впровадження адресного, методично цілісного підходу до підготовки майбутніх вихователів суттєво підвищує їхню здатність реалізовувати фінансове виховання в умовах сучасного закладу дошкільної освіти. Застосування спеціально розроблених педагогічних умов, формування позитивної мотивації студентів, забезпечення можливостей для практичного застосування знань та цілеспрямована організація освітнього середовища є ключовими чинниками, які забезпечують зростання професійної компетентності.

За умови правильно підібраних педагогічних технологій, внутрішньої мотивації здобувачів освіти та підтримувального освітнього середовища можливо забезпечити суттєве підвищення рівня професійної підготовки. Отримані результати мають практичну цінність для закладів вищої педагогічної освіти Києва та України в цілому, оскільки демонструють ефективний шлях удосконалення змісту та методики професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрійчук В. Навчання фінансової грамотності учнів початкової школи: міжнародний досвід // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2021. – Вип. 1. – С. 81–87. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NPO_2021_1_12(дата звернення: 30.04.2025)
2. Андрієвська В. М., Білоусова Л. І., Сапенко А. А. STEAM-проект із розвитку фінансової грамотності учнів // Народна освіта. – 2018. – Вип. 2. – С. 25–31. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NarOsv_2018_2_6(дата звернення: 30.04.2025)
3. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція від 12.02.2021). – URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf(дата звернення: 30.04.2025)
4. Боршуляк Т. М. Економічне виховання дітей дошкільного віку: моніторинг компетенцій. – Кам'янець-Подільський, 2016. – 80 с. – URL: <http://surl.li/hiaed>(дата звернення: 30.04.2025)
5. Всесвітній тиждень грошей – 2020. – URL: http://osnova.com.ua/news/1776-Vsesvitniy_tizhden_groшей_2020(дата звернення: 30.04.2025)
6. Вознюк М., Бойко С. Заняття з фінансової грамотності в дитячих оздоровчих закладах // Вісник Національного банку України. – 2014. – № 11. – С. 67–68. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnbu_2014_11_22(дата звернення: 30.04.2025)
7. Гладій С. Економіка і дошкільник // Бібліотечка вихователя дитячого садка. – 2016. – № 10. – С. 79–86.
8. Грама Н. Г. Педагогічний вплив як засіб навчання дітей економічної грамоти // Наука і освіта. – 2001. – № 5. – С. 25–28.
9. Грама Н. Г. Формування економічної грамотності у дітей дошкільного віку: монографія. – Одеса, 1997. – 216 с.
10. Григоренко Г., Жадан Р. Виховуємо бережливість // Дошкільне виховання. – 2009. – № 12. – С. 8–11.

11. Григоренко Г., Жадан Р. Виховуємо раціонального споживача // Дошкільне виховання. – 2012. – № 1. – С. 16–19.
12. Григоренко Г., Жадан Р. Щоб навчати треба знати: методичні рекомендації з формування основ споживчої культури // Дошкільне виховання. – 2013. – № 8. – С. 26–31.
13. Григоренко Г. І., Курінна А. Ф., Погрібняк Н. В. До проблеми участі батьків щодо формування фінансової культури в дітей старшого дошкільного віку // Вчені записки. Серія: Педагогіка. – 2022. – Вип. 121.
14. Державний стандарт дошкільної освіти - URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення 30.04.2025)
15. Дитина : Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проєкту В. О. Огнев'юк ; авт. кол.: Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, В. М. Вертугіна та ін. ; наук. ред. Г. В. Беленька. Київ : Київ. ун-т ім. Б.Грінченка, 2020. 440 с.
16. Дослідження рівня фінансової грамотності українців. – URL: <https://talan.bank.gov.ua/fingramotnist#doslidgennya>(дата звернення: 30.04.2025)
17. Жадан Р. П., Григоренко Г. І. Особливості економічного виховання дітей старшого дошкільного віку // Економіка в школах України. – 2011. – № 6. – С. 17–19.
18. Іванова А. В. Економічний досвід – старшим дошкільнятам // Дошкільне виховання. – 2006. – № 7. – С. 22–25.
19. Іванова А. В. Як допомогти дитині здобути первинний економічний досвід // Освіта Донбасу. – 2005. – № 2 (109). – С. 47–51.
20. Іванчук С. А., Бонзарєва Н. С. Проблема економічного виховання в теорії дошкільної педагогіки // Молодий вчений. – 2017. – № 10.1 (50.1). – С. 30–34.
21. Карабаєва І. Моніторинг якості дошкільної освіти: з'ясовуємо ключові поняття // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2015. – № 11. – С. 4–14.

22. Кізима Т. О., Письменний В. В., Коваль С. Л., Карпишин Н. І. та ін. Методика викладання фінансової грамотності: навч. посіб. / за ред. Т. О. Кізими. – Тернопіль: Осадца Ю. В., 2017. – 200 с.
23. Кладієва Е., Гармаш І., Зюкіна Г. Коректурні таблиці як засіб економічного виховання дошкільників // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2014. – № 10. – С. 32–38.
24. Клавдієва Е. А., Михайличенко Т. П., Сазонова А. В. Формування первинного економічного досвіду старших дошкільників. – Донецьк, 2008. – 200 с.
25. Колосова О. Використання інноваційних методів у процесі підготовки майбутніх вихователів до формування основ фінансово-економічної грамотності дошкільників. URL: <https://salo.li/48177DB> (дата звернення: 09.10.2025).
26. Корнєєва Н. Перші кроки в економіку // Палітра педагога. – 2003. – № 1. – С. 8–13.
27. Кривошія Н. Малятам про економіку // Дошкільне виховання. – 1997. – № 1. – С. 26–27.
28. Лелюк Ю. М. Сучасні проблеми дошкільної економічної освіти в Україні // Економічна освіта: проблеми і перспективи: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. – Черкаси, 2001. – С. 63–66.
29. Макарікова С. А. Упровадження програми «Афлатот» – один із шляхів формування у дітей старшого дошкільного віку соціальної та фінансової грамотності. – URL: <https://cutt.ly/NKfyrP6>(дата звернення: 30.04.2025)
30. Мірошнікова А. Фінансова грамотність: 5 ігор для початкової школи. – URL: <https://osvitoria.media/experience/finansova-gramotnist-5-igor-dlya-pochatkovoyi-shkoly/>(дата звернення: 30.04.2025)
31. Низковська О. Соціально-економічній освіті – новий підхід // Дошкільне виховання. – 2016. – № 3. – С. 6–8.

32. Подкаминська Т. В. Економічне виховання старших дошкільників // Наша школа. – 2011. – № 6. – С. 6–9.
33. Програма навчання педагогів дошкільних навчальних закладів за програмою «Афлатот» – соціальна і фінансова освіта дітей дошкільного віку. – URL: <http://www.garmoniya.mk.ua/programa-aflatot.html>(дата звернення: 30.04.2025)
34. Рамка фінансових компетентностей дітей та молоді України (до 18 років). – URL: <https://talan.bank.gov.ua/fingramotnist#ramky-kompetentnostey>(дата звернення: 30.04.2025)
35. Рейпольська О. Економіст із дитинства, або Формуємо соціально-фінансову грамотність дошкільника // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2021. – № 8. – С. 8–13.
36. Р озвиток особистості дитини дошкільного віку в різних видах діяльності: монографія / за заг. ред. А. М. Богущ. – Одеса: Букаєв В. В., 2013. – 340 с.
37. Сазонова А. Економічне виховання дітей старшого дошкільного віку // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2009. – № 4. – С. 49–60.
38. Свердлова І. Формування економічної досвідченості дошкільників засобами гри // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2017. – № 1. – С. 54–64.
39. Соціальна та фінансова освіта дошкільників: успішний досвід. Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради. URL: <https://surl.lt/yzwudz> (дата звернення: 09.10.2025).
40. Стежинки у Всесвіт: комплексна освітня програма для дітей раннього та передшкільного віку / автор. колектив; наук. керівник К. Л. Крутій. – Запоріжжя, 2020. – 240 с.
41. Стягунова О. Формуємо соціально-фінансову грамотність у дошкільнят. Платформа розвитку дошкільнят. URL: <https://numo.mon.gov.ua/storage/app/media/Docs/Pages/FinancialLiteracy.pdf> (дата звернення: 09.10.2025).

42. STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіт: альтернативна програма формування культури інженерного мислення в дітей передшкільного віку / автор. колектив; наук. керівник К. Л. Крутій. – Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2020. – 148 с.
43. Сулімова С., Сокиринська Н. Соціально-фінансова освіта: успішний досвід // Дошкільне виховання. – 2016. – № 4. – С. 9–11.
44. Суровцева О. К. Співпраця батьків та дошкільного закладу в екологічному вихованні дітей // Педагогічний пошук. – 2011. – № 1 (69). – С. 74–77.
45. «Талан» – центр фінансових знань Національного банку України. – URL: <https://talan.bank.gov.ua/> (дата звернення: 30.04.2025)
46. Федорова С., Козак Л. Використання методу проєктів у формуванні соціально-фінансової грамотності дітей старшого дошкільного віку. URL: <https://salo.li/AceB5dd> (дата звернення: 09.10.2025).
47. Фінансова грамотність. Фінанси. Що? Чому? Як?: навчальний посібник / авт. кол. – Київ, 2019. – 272 с.
48. Фінансова грамотність. Фінанси. Що? Чому? Як?: робочий зошит для учня / авт. кол. – Київ, 2019. – 160 с.
49. Черешнюк О., Артуоз О. Соціальна і фінансова освіта: починаємо вже в дошкільному закладі // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2016. – № 3. – С. 4–7.
50. Черешнюк О., Артоуз О., Кирган В. Економіка для дошкільників // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2016. – № 3. – С. 8–14.
51. Чорна С. Цікава економіка. Формування економічної компетенції старших дошкільнят у сюжетно-рольових творчих іграх // Палітра педагога. – 2015. – № 5. – С. 6–10.
52. Шило Ю. В. Економічні перлини для маленької дитини (формування економічної культури дошкільників середнього віку) // Дошкільний навчальний заклад. – 2017. – № 6/7. – С. 8–124.

53. Шпак О., Булашенко С., Примаченко Н. Фінансова грамотність – запорука життєвої успішності учнів. Молодь і ринок. 2017. № 11. С. 4.
54. Ярита І. І. Інноваційні аспекти економічної освіти дошкільнят // Вісник Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка. Педагогічні науки. – 2012. – № 22 (257), ч. 4. – С. 99–105.

ДОДАТКИ

Додаток А - Анкета для студентів

Чи вважаєте Ви важливим формувати основи фінансової грамотності у дітей дошкільного віку?

1) так

2) ні

3) важко відповісти

Наскільки Ви зацікавлені у набутті знань і умінь, пов'язаних із економічним вихованням дітей дошкільного віку?

(Оцініть за шкалою від 1 до 5)

1)____ 2)____ 3)____ 4)____ 5) ____

Як Ви оцінюєте значущість фінансової грамотності для сучасної дитини дошкільного віку?

(Оцініть за шкалою від 1 до 10)

1)____ 2)____ 3)____ 4)____ 5)____ 6)____ 7)____ 8)____ 9)____ 10)____

Що мотивує Вас до оволодіння знаннями та уміннями з формування основ фінансової грамотності у дітей дошкільного віку в освітньому процесі ЗДО? (можна обрати кілька варіантів)

1) Професійна потреба

2) Особистий інтерес

3) Вимоги освітньої програми

4) Попит з боку батьків

5) Підвищення конкурентоздатності

6) Можливість розвитку власної фінансової культури

Що, на Вашу думку, найбільше впливає на формування основ фінансової грамотності у дітей дошкільного віку?

- 1) Родина
- 2) Вихователь
- 3) Соціальне середовище
- 4) Особистий досвід

Які джерела інформації Ви використовуєте для ознайомлення з темою фінансового виховання дітей в умовах ЗДО? (можна обрати кілька варіантів)

1) Практичний досвід вихователів, оприлюднений на шпальтах періодичних видань

- 2) Інтернет-ресурси
- 3) Курси
- 4) Методичні рекомендації
- 5) Ніякі

Які емоції викликає у Вас думка про реалізацію фінансової тематики в освітній взаємодії з дітьми дошкільного віку? (можна обрати кілька варіантів)

- 1) Натхнення
- 2) Інтерес
- 3) Труднощі
- 4) Страх
- 5) Байдужість

Як Ви ставитеся до впровадження основ фінансової грамотності в освітній процес ЗДО?

- 1) Позитивно
- 2) Скоріше позитивно
- 3) Нейтрально
- 4) Скоріше негативно
- 5) Негативно

Як Ви вважаєте, чи будуть батьки зацікавлені в ознайомленні дітей з фінансовими поняттями в освітньому процесі ЗДО?

- 1) Так
- 2) Частково
- 3) Ні
- 4) Важко відповісти

Що, на Вашу думку, заважає належному впровадженню фінансової грамотності в роботі з дітьми дошкільного віку? (відкрите питання)

1) _____

Які теми доцільно вводити у роботу з дітьми 5–6 років?
(Виберіть всі, що вважаєте доцільними)

- 1) Гроші: що це таке
- 2) Потреби та бажання
- 3) Економія ресурсів
- 4) Праця та заробіток
- 5) Планування покупок
- 6) Допомога іншим (благодійність)

Чи знайомі Ви з методичними рекомендаціями МОН або інших інституцій з цієї проблеми?

- 1) Так
- 2) Ні
- 3) Частково

Які форми співпраці з батьками Ви вважаєте ефективними для формування фінансової культури дітей? (можна обрати кілька варіантів)

- 1) Консультації
- 2) Спільні ігри
- 3) Майстер-класи
- 4) Інформаційні листи

Чи володієте Ви методами освітньої взаємодії, які допомагають на належному рівні ознайомити дітей з фінансовими поняттями?

- 1) Так, у достатній мірі
- 2) Частково
- 3) Ні, потребує додаткової підготовки

Що, на Вашу думку, включає поняття «фінансова грамотність» для дітей дошкільного віку? (Відкрите питання)

1) _____

Які з форм і методів Ви б обрали для формування фінансової грамотності у дітей? (можна обрати кілька варіантів)

- Ігрові методи
- Сюжетно-рольові ігри
- Інтерактивні бесіди
- Казки та історії з фінансовим змістом
- Екскурсії до магазину/банку
- Дидактичні ігри
- Використання мультфільмів та відео
- Малювання / аплікації
- Настільні ігри
- Інтерактивні заняття з батьками

Чи мали Ви досвід розробки або впровадження різних форм освітньої взаємодії з дітьми з теми фінансової грамотності під час педагогічної практики?

- Так
- Частково
- Ні
- Планую

Як Ви оцінюєте свій рівень підготовленості до формування основ фінансової грамотності у дітей?

- Високий
- Середній

Низький

Важко відповісти

Що Вас надихає або може надихнути на глибше вивчення проблеми формування основ фінансової грамотності у дітей в професійному становленні?
(відкрите питання)

1) _____

Додаток Б - Проєкт рольової гри «Банк»

Гра «Банк» має важливе значення для формування у дітей розуміння функції грошей як засобу накопичення (заощадження) та позики (відповідальності).

Метою гри є формування уявлень про функції грошей, освоєння понять «заощадження», «кредит» (позика), «банківська картка» та формування відповідальності за взяті зобов'язання.

Атрибути для «банкомата» це картонна коробка з отвором, саморобні кредитні картки з паперу, бланки для заявок на кредит та депозит, ігрові гроші, фірмові значки, бейджи.

Ролі - директор банку, касир, консультант, охоронець та клієнти.

Хід гри - 1. Оформлення. Клієнти відкривають рахунки чи депозити. 2. Позика. Клієнти звертаються за кредитом для купівлі іграшки 3. Обслуговування. Касир видає та приймає гроші. Консультант пояснює клієнтам, як відповідально використовувати кошти.

Ключові правила. Гроші потрібно рахувати. Кредит (позика) видається на конкретну мету і повинен бути повернений. Банк зберігає гроші клієнтів, формування довіри.

Студенти пропрацьовували методичну гнучкість, як пояснити дитині поняття відсоток на елементарному рівні? Етику, яку позику можна видати дитині, а в якій слід відмовити, обґрунтовуючи відмову? Організацію, чи вдалося уникнути черг та конфліктів?

Рефлексія для педагога, аналіз гри допомагає студенту зрозуміти, що фінансова грамотність — це не тільки математика, але й емоційний інтелект, уміння спілкуватися з клієнтами та наголошувати на відповідальності.

Додаток В - Проєкт рольової гри «Створення власного бізнесу»

Мета для дітей, усвідомлення зв'язку праця створює продукт, який приносить дохід.. Формування уявлень про професії, ціноутворення, прибуток та раціональне використання ресурсів (ощадливість).

В якості матеріалів було використано - «Сировина» (папір, фарби, картон), інструменти (ножиці, клей), готовий «продукт» (виготовлені іграшки, листівки), прайс-лист, касовий апарат.

Необхідні ролі, підприємець, дизайнер, робітники, продавець, клієнти.

Хід гри. 1. Планування. Підприємець визначає, що виготовляти. 2. Виробництво. Робітники створюють продукт, контролюючи витрати «сировини» (ощадливість). 3. Ціноутворення. Продавець встановлює ціну, враховуючи витрати та конкуренцію. 4. Продаж. Продавець взаємодіє з клієнтами (формування комунікативних навичок). 5. Підрахунок. Підприємець рахує загальні витрати та прибуток.

Ключові правила, якісна праця забезпечує кращий дохід. Ціна має перевищувати собівартість (витрати). Ресурси потрібно використовувати економно (екологічно-економічне виховання).

Студенти пропрацьовували методичні знахідки, як пояснити дітям поняття «прибуток» та «збиток»? Яку роль має виконувати вихователь — бути пасивним спостерігачем чи активним консультантом? Етику, чи можна продавати неякісний товар? Як це впливає на репутацію?

Рефлексія для педагога, гра дозволяє студенту оцінити свою здатність до організації комплексної діяльності, де задіяні усі економічні ланки. Усвідомлення, що бізнес — це не лише гроші, а й відповідальність перед споживачем та суспільна користь.